

Bijlage

Vermeldingen van middeleeuwse bossen in de Meierij van Den Bosch. Deze opsomming is niet uitputtend!

Aalst. Te Aalst wordt in 1436 Spalkorenbosch vermeld.¹

Aerle Rixtel. Rixtel en Aerle. De Tempeliers kregen in 1214 een goed in Rixtel opgedragen, dat onder andere uit bossen (nemora) bestond². Op 19 mei 1359 oorkonde Wenselaus van Behem, hertog van Brabant onder andere dat alle ingezetenen van Rixtel, Aerle en Beke hout mocht hout hakken op de gemeynt en hij vergaf hen hun vroegere overtredingen bij het houthalen³. In 1419 vermeld: Aen den Braembosche.⁴

Alem, “*rami sive parves arbores*”⁵, “*salices et alie arbores*”⁶ worden vermeld te Alem omstreeks het derde kwart van de 13^e eeuw.

Asten. In 1396 wordt de hoeve Ten Bossche genoemd,⁷ in 1401 dat Prysterbossche⁸ en in 1409 goederen “*tot ghenen bossche*”.⁹ Verder wordt de Boschtiende vermeld.¹⁰

Bakel. Ex-keizerin Maria schonk in 1246 aan het klooster van Binderen een broek met bos (nemus) gelegen tussen de Aa en de molen van Scheepstal.¹¹ Bij de Scepstal was in 1429 sprake van “*in die nuwehey van Scepstal*”.¹² Als toponiem is nog bekend: “*den Hulsbosche by die Lange Myl*” uit 1490.¹³ Te Milheeze onder Bakel was in 1481 een Wybossche.¹⁴

Beek en Donk. In 1434 worden gezien Den Brembosch en Den Craeyenbosch.¹⁵

Beerse, de drie Beerzen, Oost-, West- en Middelbeers. Goederen te Baast¹⁶ worden het eerst vermeld in het eerste kwart van de 13^e eeuw¹⁷. In 1267 blijkt het recht van de abdij van Berne op het woud van Baast omstreden.¹⁸ Hertogin Aleidis staat de abdij dan toe het goed als allodium te bezitten. Steurs sluit niet uit dat het juist de hertogelijke ambtenaren, belast met de exploitatie van het bos van Oirschot, waren, die deze problemen veroorzaakten.¹⁹ De abdij van Tongerlo, al sinds het begin van de 13^e eeuw in de Beerzen actief, verwierf omstreeks 1317 dit landgoed waarop dan inmiddels twee boerderijen staan, een oude en een nieuwe.²⁰ Daar het hier om cijnsgoed gaat en het bij het bezit van Berne om allodiaal goed ging, is het niet onwaarschijnlijk dat Berne maar voor een deel eigenaar was van de Baast en dat de rest in handen van particulieren was. Aan het eind van de 14^e eeuw stond er nog een derde gebouw op het terrein, waarschijnlijk een spijker, waarin de opbrengsten van de pachten en de tien-

¹ Zoetmulder 1983, blz. 14, onder verwijzing naar SADB RA Den Bosch 1206, f. 109 19-7-1436, idem blz.15 akte dd. 22-5-1455.

² Camps 1979, blz. 180-181, nr. 111 1214.

³ Bavel 1984, nr. 287 19-5-1359; gedrukt Ysselt 1920, blz. 27-30.

⁴ Beijers 1996, blz. 50.

⁵ Pirenne 1896, blz. 327.

⁶ Pirenne 1896, blz. 348.

⁷ SADB RA Den Bosch 1180, f. 434 zaterdag na miserere domini (22-4) 1395.

⁸ SADB RA Den Bosch 1182, f. 490 St. Michael (29-9) 1401: stuk land genaamd dat Prysterbossche.

⁹ SADB RA Den Bosch 1186, f. 129v. 5 dagen na jubilate (3-5) 1409: tot ghenen bossche.

¹⁰ SADB RA Den Bosch 1245, f. 131 9-8-1476.

¹¹ Camps 1979, blz. 304-305, nr. 225 tussen 6 april 1246 en 30 maart 1247.

¹² Beijers 1996, blz. 118.

¹³ Beijers 1996, blz. 50.

¹⁴ Beijers 1996, blz. 50.

¹⁵ Beijers 1996, blz. 50.

¹⁶ Baast is naast in de Beerzen ook wel gezocht in Best. Daar bestaan echter geen nadere aanwijzingen voor, zodat aangenomen mag worden, dat het hier om het latere goed Baast van Tongerlo gaat. Er bestaat evenwel geen duidelijkheid over de overdracht van Baast van Berne naar Tongerlo. Het goed of tenminste een deel ervan blijkt aan het begin van de 14de eeuw in handen te zijn van particulieren. Het is niet onmogelijk dat Berne maar een deel van Baast bezat en dat de rest in handen van particulieren is gebleven tot aan de opdracht daarvan aan de abdij van Tongerlo. Het deel van Berne is dan vermoedelijk eerder door deze abdij aan Tongerlo opgedragen of geruimd tegen ander goed. Een andere mogelijkheid is usurpatie door particulieren, voor een goed voorbeeld daarvan zie Lani 1999, blz. 139-140 inzake het naburige Heerbeek.

¹⁷ Camps 1979, blz. 202-203, nr. 133 1ste kwart 13de eeuw.

¹⁸ Camps 1979, blz. 392-393, nr. 309 28-7-1267.

¹⁹ Steurs 1993, blz. 190. De hertogen waren wel vaker rechter in eigen zaak, vergelijk Avonds 1991, blz. 121.

²⁰ Erens 1950, nr. 536 9-8-1317, nr. 537 9-8-1317, nr. 539 22-9-1317, nr. 550 13-5-1318, nr. 552 23-5-1318, nr. 554 7-8-1318, nr. 555 17-8-1318; Erens 1952, nr. 592 30-1-1321; ARAB RK 45038.

den die de abdij in de omgeving had, werden opgeslagen.²¹ Het Baesterbosch blijkt nog een tijd voortbestaan te hebben. In 1575 werd er hout gekapt en verkocht, om groter onheil te voorkomen, namelijk dat soldaten van de koninklijke majesteit bezit zouden nemen van dit bos.²² In 1576 werden er eikenbomen in het Baesterbosch gekapt ten behoeve van de Duitse wachten (soldaten) die toen een half jaar in Oirschot lagen.²³ Bij de uitgifte van de gemene gronden van de Beerzen is sprake van “*tam in campestribus quam in silvestribus*”²⁴ Kort na de verwerving van de Baast kocht Tongerlo ander goed in Beerzen, waaronder het bos Rake.²⁵ Dat zou later de Rakerhoef worden, gelegen in de parochie Middelbeers, maar administratief en juridisch te Westelbeers in de schepenbank en heerlijkheid Hilvarenbeek.

Als toponiem onder Westelbeers wordt in 1443 en later De Aerbosch genoemd.²⁶ In Middelbeers bestond in 1393 het goed Hazenbossche.²⁷

Bergeyk. Vermeld worden achtereenvolgens: 1326 palude de Wedebosch²⁸, 1428 de hoeve op Wedebosch,²⁹ Weebosch 1448, 1617,³⁰ Bos 1448,³¹ Weibos 1510,³² Elzenbos 1566,³³ Honsbosch vanaf 1340.³⁴ Duvelbosch vanaf 1448,³⁵ Palmbos 1453,³⁶ Ribosch 1444.³⁷ In 1391 werd de gemeent van Achel genaamd tScheneken int Henckbosch met de gemeent van Bergeyk en Westerhoven samengevoegd.³⁸

Berkel. In 1381 lag in Berkel het Bronckelbossch.³⁹

Berlicum. Van bossen in Berlicum is sprake in een akte van 15 juni 1240.⁴⁰ De namen Middelrode en het Woud bevestigen het beeld van een van oorsprong bosrijk gebied.⁴¹ In Berlicum lag in 1392 particulier eigendom in “*die nuwe heye*”.⁴² Uit Middelrode stamt het toponiem Hagenbossche uit 1421.⁴³

Best zie Oirschot

Blaerthem, vanaf in 1383 wordt in St. Severyns Blaerthem het leengoed Hazenbosch genoemd.⁴⁴ In Blaerthem was verder nog sprake van Den Bosch.⁴⁵

Bladel en Reusel. Een mogelijk valse akte, die dan waarschijnlijk uit het eind van de 13de eeuw stamt, vermeldt bos in Roselo ofwel Reusel en Bladel in 1173.⁴⁶ Conform hierboven bij Vught en St. Michielsgestel is gesteld, kan deze akte heel goed de laat-13de-eeuwse realiteit weergeven en bestond er toen nog bos in Reusel. Bomen bij Postel worden nog aan het begin van de 15de eeuw genoemd.⁴⁷ In 1402 of 1403 kapten inwoners van Bladel illegaal in het Bosch van Postel, dat een rest van het bos van Reusel geweest zal zijn.⁴⁸ Terwijl 16de en 17de eeuwse kaarten in het

²¹ RAA KA Archief abdij van Tongerlo 14.

²² RHCE RA Oirschot 144 (1593), los stuk 1-8-1594 (indices Jan Toirkens).

²³ RHCE RA Oirschot 144 (1594), jaarkroniek 2 maart 1594 (indices Jan Toirkens).

²⁴ Enklaar 1941, blz. 19-21, nr. 9 30-5-1334.

²⁵ Erens 1950, nr. 541 3-11-1317.

²⁶ SADB RA Den Bosch 1213, f. 234v. 8-7-1443 den Aerbosch in Westelbeers; Ra Den Bosch 1217, f. 242 18-10-1446, f. 307v. 3-4-1447; RA Den Bosch 1239, f. 275v. 2-5-1470.

²⁷ SADB RA Den Bosch 1179, f. 673 24-4-1393.

²⁸ BHIC LT 294; Enklaar 1941 blz. 51-52, nr. 24 20-12-1326; Vangheluwe 2009, blz. 617; Coenen 1998, blz. 38 onder verwijzing naar C. A. Kuysten, Beschouwingen over Eindhoven en haar omgeving (Eindhoven 1938); Kuysten 1951.

²⁹ SADB RA Den Bosch 1198, f. 104 30-9-1428: hoeve op ten Wedebosch.

³⁰ Vangheluwe 2009, blz. 357, 601, 616.

³¹ Vangheluwe 2009, blz. 363.

³² Vangheluwe 2009, blz. 330, 481-482, 505.

³³ Vangheluwe 2009, blz. 370.

³⁴ Vangheluwe 2009, blz. 404.

³⁵ Vangheluwe 2009, blz. 411.

³⁶ Vangheluwe 2009, blz. 447.

³⁷ Vangheluwe 2009, blz. 664.

³⁸ Enklaar 1941, blz. 25-27, nr. 12 20-9-1391.

³⁹ SADB RA Den Bosch 1176, f. 182v. 4-5-(zaterdag na Philippus en Jacobus)1381: Bronckelbossche in Berkel; BHIC SA 221.

⁴⁰ Camps 1979, blz. 269-270 nr. 190 15-6-1240.

⁴¹ Beijers 1996, blz. 50.

⁴² SADB HG 1117 23-6-1392.

⁴³ Beijers 1996, blz. 50.

⁴⁴ SADB RA Den Bosch 1176, f. 308 zondag na sacramentum 1383, f. 329 octaaf van Andreas 1383, f. 352 donderdag na misericordia 1384; ARAB LB Leenbrieven 122, fol 306 (1460); Leenbrieven 123 f. 60 (1462); Leenbrieven 126 (1487-1497), met dank aan Jan Melssen voor deze verwijzingen; verder BHIC SA 281 1440, f. 65v.

⁴⁵ ARAB LB 9, fol 64v. (1440), onderdeel van het Melisgoed, met dank aan Jan Melssen voor de verwijzing.

⁴⁶ Camps 1979, blz. 107-114, nr. 69 1173. Camps noemt het een falsum, vergelijk echter Bijsterveld 1999, blz. 315-316.

⁴⁷ ARAB RR 2661 dinsdag voor St. Laurentius 1402-dinsdag na St. Geertruden 1403. Bij de Vrede van Munster was omstreden of Postel en Reusel tot de Meierij of tot het kwartier van Antwerpen behoorden. Postel werd Antwerps, Reusel Meierijs (Welvaerts 1877, blz. 76).

⁴⁸ ARAB RR 2661 dinsdag voor St. Laurentius 1402-dinsdag na St. Geertruden 1403: “*Item Jan Sluysmans soen van haute dat hi met sine*

gebied bosschaadjes vertonen.⁴⁹ Over het bos van Wolfswinkel te Bladel is meer bekend. Het wordt het eerst genoemd op 27 oktober 1284 en blijkt dan deels allodiaal deels feodaal goed te zijn.⁵⁰ In 1369, 1381, 1403, 1412 en 1413 komt het bos nog voor.⁵¹ De 20 bunder leengoed in 1340 in handen van Laurens Laurens van Arendonc en in 1440 in die van Henrick Haengrave van Beringen bestonden tenminste deels uit bos.⁵² In 1395 worden in Reusel als veldnamen Weebosch en Ribosch vermeld.⁵³

Boxtel. In 1342 kreeg de heer van Boxtel vanwege de hertog een paar schepenbrieven met betrekking tot het bos De Vorst overhandigd.⁵⁴ Dit bos, dat onder Klein of Lutger Liemde lag, heeft tot in de negentiende eeuw bestaan, zij het, dat het van nature aanwezige gemengde bos toen grotendeels plaats had gemaakt voor dennenbos. Ook in de buurt van de Vorst lag kennelijk aan het begin van de 15^e eeuw nog bos.⁵⁵ In 1385 wordt een hoeve ter plaatse Bossche genoemd, in 1397 omschreven als tgoet ten Bossche achter Stapelen en in 1391 als dat Rot achter Stapelen aen ghenen bossche.⁵⁶ De oudst bekende vermelding van de hoeve Neverbossche te Luttelliempde dateert van 1377.⁵⁷ In 1400 heet het 'tgoed ten Everboesch'.⁵⁸ Het toponiem Ottenbos wordt vermeld in 1416.⁵⁹ Hout op dat Buschgeloect wordt in 1435 te Munsel vermeld.⁶⁰ In 1645 is sprake van Den Dickenbosch⁶¹ te Gemonde Hogert. Beemd die Bosch in Heult wordt vermeld in 1428.⁶²

Budel. In de uitgifte akte van de gemene weiden van Cranendonk van 13-5-1307 wordt het hout dat in deze weiden groeit expliciet genoemd. In de bijgaande lijst van gerechtigden wordt bij sommige rechthebbenden apart vermeld dat zij geen recht hebben op het hout of bomen⁶³.

Den Bosch. In twee vermeldingen uit 1196 heet Den Bosch novum oppidum super silvam iuxta Orten en nova civitate apud silvam, de nieuwe stad "*ten bossche*".⁶⁴ Het bos was belangwekkend genoeg om de stad er naar te noemen. Binnen de wallen kwam zelfs in de tweede helft van 14^e eeuw nog bos voor, namelijk het nemus genaamd Muntelken, gelegen aan de oostzijde van Ortenstraat.⁶⁵ Tot in de 14e eeuw blijkt er ook nog bos bij de stad te staan. Het grondgebied van Den Bosch beperkte zich niet tot de stad binnen haar vesten. Een uitgestrekt buitengebied maakte er deel van uit. Daarin lagen o.a. Orten en Den Dungen. De bossen (silve) van Orten worden genoemd in een charter dat stamt uit de periode 27 april 1076 tot 14 april 1099.⁶⁶ Op 24 juni 1321 vergunde hertog Jan III aan 's Hertogenbosch het bos (nemus) Euter (Deuteren, aan de westzijde van Den Bosch) te verkopen om met de opbrengst ervan de stadsmuren te verbeteren.⁶⁷ Enkele jaren later, op 8 oktober 1329, mocht de stad van de hertog ook het hout te Klein Oeteren (Deuteren) verkopen.⁶⁸ Aan het eind van de 14^e eeuw wordt hier nog bos genoemd.⁶⁹

Den Dungen. Eind 14de en in de 15de eeuw is hier nog sprake van "*waut*".⁷⁰ Het gaat om het zuidelijke puntje van Den Dungen, dat deel uitmaakte van de bodem van Elde. Op Elde, zie hieronder, stond eerder bos, maar het is

---

gesellen ontwee ghezaecht hadde tot Postel in den Bosch ende dat hi wech ghevuert hadde ghepoent bi den scoutheit van Den Bosch om XIII gulden gelre".

⁴⁹ Bij de betrouwbaarheid van verschillende van deze kaarten moeten vraagtekens gezet worden. Duncker 1983, blz. 16-17, 18-19, 39, 41, 56-57, niet op blz. 60-61 ca. 1660, wel blz. 69 1644, blz. 81 1708.

⁵⁰ Camps 1979, blz. 506, nr. 404 27-10-1284.

⁵¹ AAP Bladel 1 8-5-1369 (ook BHIC SA 342); SADB RA Den Bosch 1176, f. 206v. 25-4-1381; RA Den Bosch 1183, f. 166v. 5-7-1403; RA Den Bosch 1187, f. 454 13-7-1412; RA Den Bosch 1188, f. 187v. 9-6-1413.

⁵² BHIC SA 274 stootboek 1340-1350, f. 47v.; SA 281 denombrementen 1440, f. 202v.; ook ARAB LB 2, f. 47; LB 4 f. 210v. aangrenzend aan de hoeve van Wolfswinkel; Roymans 1979, blz. 41 n. 90; Steurs 1993, blz. 147.

⁵³ Welvaarts 1877, blz. 36 (16-11-1395).

⁵⁴ BHIC HS 90.

⁵⁵ SADB RA Den Bosch 1189, f. 271 23-1-1416 : ¼ bos bij die Vorst.

⁵⁶ SADB RA Den Bosch 1177, f. 214v. in crastino conceptio 1385; RA Den Bosch 1179, f. 256 donderdag voor Johannes Baptist 1391; RA Den Bosch 1180, f. 669 in crastino Valentino 1397, met dank aan Wim Veekens.

⁵⁷ SADB RA Den Bosch 1176, f. 24v. 4-4-1377, met dank aan Wim Veekens.

⁵⁸ BHIC RA Boxtel 53, f. 48v. in vigilia Fabiani 1400; zie ook Beijers 1996, blz. 40 (1440).

⁵⁹ BHIC RA Boxtel 54, f. 1 in vigilia epiphania 1416: inden Ottenbosch, later tienden van Ottenbosch.

⁶⁰ SADB RA Den Bosch 1205, f. 72v bis 28 mei 1435, ook meyverken.

⁶¹ RANB RA Boxtel 51, f. 196 28-2-1645.

⁶² SADB RA Den Bosch 1198, f. 220 11-6-1428.

⁶³ Camps 1979, blz. 887-890, nr. 742 13-5-1307.

⁶⁴ Camps 1979, blz. 141-143, nr. 83, herfst 1195, blz. 143-145, nr. 84 1-6-1196.

⁶⁵ SADB HG 612 20-7-1367; Loketkast II Muntel 5-1-1375 en 6-3-1376. Met dank aan Martin de Bruijn.

⁶⁶ Camps 1979, blz. 50-53, nr. 32 27-4-1076-14-4-1099.

⁶⁷ SADB Charters (Inv. Sassen) 40.

⁶⁸ SADB Charters (Inv. Sassen) 50.

⁶⁹ SADB RA Den Bosch 1177, f. 239 18-5-(vrijdag na jubilate)1386 voor het bosch van de Oetheren; RA Den Bosch 1178, f. 291 30-8-1390 camp bij 't bosje Oetheren; RA Den Bosch 1181, f. 106 7-11-1398 naast het bosch cleyn Oetheren.

⁷⁰ SADB RA Den Bosch 1184, f. 166v. in crastino Margreta 1405 Den Dungen in t Waut, f. 278 vrijdag na valentijnsdag 1406 t Griensvensche waut aan de Sporct; RA Den Bosch 1196, f. 17v. 9-12-1426, in 't Wout, f. 171 5-7-1427 in t Waudt; RA Den Bosch 1202, f. 261 7-5-1432 wei-eusel in dat waut van Griensvenne en een stuk bouwland aldaar; RA Den Bosch 1206, f. 92v. 1-6-1436 helft van twee

onduidelijk of er dan nog bos staat of dat het inmiddels een eigenaam is geworden. In 1832 was Woud in elk geval een buurt naam.⁷¹ Opmerkelijk is dat ook minder zuidelijke bij Griensven en Sporkt woud wordt genoemd. Omschrijvingen als “*in dat waut van Grinsvenne*” suggereren, dat hier wellicht nog een stukje woud bewaard is gebleven.

Deurne. In 1368 Die Brembossche, 1445 die Honsbosch en in 1485 het land geheiten Scoenenbossche.⁷²

Diessen. Het leengoed Ten Rode te Diessen bestond in 1440 onder andere in een eikenbosje van 2 lopense (1/3 hectare).⁷³

Drunen. In 1244 verwierf de abdij van Ter Kameren bij Brussel van de hertog van Brabant 150 bunder nieuwland in Ter Unen.⁷⁴ Hier ontstond het gehucht Giersbergen. Uitgaande van de latere omvang van de bunder was dit circa 200 ha.⁷⁵ In de 15de en 16de eeuw is in Drunen nog sprake van een locatie “*ten woude toe*”.⁷⁶

Duizel. Zowel In 1340 als in 1440 wordt hier het toponiem de Bosch vermeld.⁷⁷ Zie ook het artikel van Bijsterveld over Duizel met zijn analyse van twee vervalste oorkondes inzake Duizel, waarvan in één in de pertinentieformule *silva* wordt genoemd: datering 1025-1100.⁷⁸

Eersel. In Eersel lagen in 1440 nog het Crekelbosch en het Cleyn Crekelbosch beide leengoederen van Brabant. “*Den Schoet som beempdt som bosch ende som heyde*” was door leenman Henrick Haengrave deels uitgegeven, “*om dat men van den voors bosch ende heyden wynnende land maken soude*”.⁷⁹ De naam Honsbosch komt vanaf 1380 voor.⁸⁰

Eindhoven. Het toponiem Brugbosch wordt door Melsen vermeld als voor 1500.⁸¹

Elde, de Bodem van Elde of de Vier Gemalen lag in het grensgebied tussen St. Michielsgestel, Boxtel, Schijndel en St. Oedenrode. Hertog Jan I verklaarde op 9 juli 1293 dat Willem van Boxtel evenveel recht heeft op de grond als op de bomen van het bos van Elde.⁸² Dat recht lijkt illusoir als men ziet dat de hertog op zijn eentje op 26 juni 1296 10 of 11 bunder bos “*in onse bosschen van den Eylde*” aan Diederik van Batenburg, die aldaar gegoed was, gaf.⁸³ Dezelfde hertog gaf ook alleen in 1314 de gemeynt van de Bodem van Elde uit aan de inwonenden.⁸⁴ Een andere eenmansactie van Jan I hier was uitgifte van 40 bunder in leen aan Henricus Novus Colonus (Hein Nieuwlaat) op 27-2-1302.⁸⁵ Dit is de latere Schrijvershoeve onder Schijndel⁸⁶. In 1361 werd nog 2 bunder bosland (*terra silvester*) te Elde onder St Michielgestel verkocht.⁸⁷

Enschot. In 1422 is sprake van Gheryt Wytman Gheryts zoens bos.⁸⁸ In 1440 wordt het leengoed Den Dorenbosch vermeld.⁸⁹ Doornbos als toponiem wordt ook al genoemd in 1423, 1430 en 1433.⁹⁰ Het goed ten Boschhoeven wordt in 1396 vermeld⁹¹

---

bunder op Griensvenne in dat Waut; RA Den Bosch 1209, f. 216v. 5-5-1439 de helft van 2 bunder op Gryensvenne aan dat waut; RA Den Bosch 1212, f. 215 24-9-1442 1 ½ bunder land in de parochie Berlichem in Elde in t Waut; RA Den Bosch 1213, f. 166 29-12-1442 wautstege, f. 178v. 7-2-1443 aan die Wautstege; RA Den Bosch 1217, f. 46 31-12-1446 huis, erf, hof en aangelag int waut onder t vrydom in die Dungen + 7 bunder wei in Eylde onder de parochie Schyndel en 5 bunder bouwland en hei in Eylde onder Schyndel; f. 354 25-8-1447 3 morgen broekland in dwaut; RA Den Bosch 1218, f. 38 7-12-1447 een wei in Eelde int Waut deels onder t vrydom deels onder Scynle; RA Den Bosch 1219, f. 75v. 27-6-1449 een weivelt in t waut.

⁷¹ Minderhout 1976, blz. 5-6.

⁷² Beijers 1996, blz. 50.

⁷³ Jacobs 1996, blz. 17.

⁷⁴ Camps 1979, nr. 207, blz. 287-288.

⁷⁵ In 1810 kende Drunen een Dorpsbosch, mogelijk is dit de plaatselijke kwekerij in het kader van het reglement uit 1696 geweest.

⁷⁶ Aalst 1978.

⁷⁷ BHIC SA 274 stootboek 1340-1350, f. 53; SA 281 denombrementen 1440, f. 199v.

⁷⁸ Bijsterveld 1996.

⁷⁹ BHIC SA 281 denombrementen 1440, f. 182v.-183.

⁸⁰ Mandos 1954.

⁸¹ Melsen 1994, blz. 84.

⁸² Camps 1979, nr. 496, blz. 602-603.

⁸³ Camps 1979, nr. 538, blz. 652-653.

⁸⁴ Spierings 1982, blz. 2.

⁸⁵ Galesloot 1865 blz. 10; ARAB LB 4 Spechtboek, f. 195.

⁸⁶ Volgens F. Smulders, aantekening in marge van zijn exemplaar van Galesloot.

⁸⁷ SADB HG 486 21-1-1361.

⁸⁸ RAT RA Oisterwijk 144, nr. 256 26-6-1422 (regesten Ketelaars).

⁸⁹ BHIC SA 281 denombrementen 1440, f. 136v.

⁹⁰ RAT RA Oisterwijk 144, nr. 490 27-4-1423, RA Oisterwijk 147, nr. 147 14-5-1430; RA Oisterwijk 148, nr. 139 2-7-1433 (regesten

Erp. In 1440 wordt leengoed met houtwas vermeld.⁹² Hier wordt in 1383 een beemd Die Middelbosche en in 1450 wordt de Boesecker genoemd. In 1497 is sprake van Zuetenbosch.⁹³ In 1427 wordt het land Die Vlierbosch 1196 vermeld.⁹⁴

Esch. In 1340 en 1440 wordt het goed Brunschot met houtwas vermeld.⁹⁵ In Esch kent men op 30 april 1301 “*een nu wildernisse*” en op 23 mei 1301 een “*nova merica seu wastine*”.⁹⁶ Aangenomen moet worden dat hier tevoren bos stond. Deze nieuwe wildernis lag tussen de oude, eerder in cijns uitgegeven, woestijnen en heiden Craienbroeck en Asghbroeck en was ongeveer 2 ½ bunder groot en heette de Dulselt. Bij datzelfde Creienbroec gaf de hertogelijke rentmeester van Den Bosch op 20 mei 1301 10 bunder nieuwland uit aan een poorter van Den Bosch. Ook hier zal het om voormalig bos gaan.

In Gastel dat samen met Soerendonk en Maarheeze de schepenbank van Maarheeze uitmaakte, lag een bos dat in 1559 in handen kwam van de prins van Orange door zijn huwelijk met Anna van Egmond.⁹⁷

Geffen. Het hofgoed De Elshof bestond in 1440 ondermeer uit twee bossen, waarvan één Heeghde genoemd.⁹⁸ In 1450 werden alle eikenbomen in een bosje (silvula) bij het leengoed Ten Elshof verkocht.⁹⁹

Gemert. Wolfsbosch is in 1434 een grenspaal van de gemeent.¹⁰⁰ De hoeven Hazelbosch en Strybosch worden vermeld in respectievelijk 1404 en 1453.¹⁰¹

Gestel. Bossen in Gennep bij Woensel worden genoemd in de opdracht aan het godshuis Postel d.d. 21 april 1249.¹⁰² De locatie Brugbosch wordt in 1312 vermeld.¹⁰³

Goirle. In Goirle wordt het toponiem Wervenbosch in 1426 twee maal vermeld¹⁰⁴ en in 1433 Kaddenbosch ter hoogte van Abcoven,¹⁰⁵ terwijl in 1440 akker de Honsbosch wordt genoemd.¹⁰⁶

Haaren c.a. Bij een opdracht van goederen in Moergestel, Haren, Gyzel en Belveren op 9 april 1285 worden bossen genoemd¹⁰⁷. Ook bij de overdracht aan Tongerlo van deze goederen in 1334 worden nog bossen genoemd.¹⁰⁸ Het is daarbij onduidelijk of er in alle vier plaatsen toen nog bossen waren. Alleen in Moergestel wordt bos door een latere bron bevestigd, zodat hier niet met zekerheid gesteld kan worden, dat er in 1285 nog bos in Haaren ca. stond. Het is echter ook niet onwaarschijnlijk. Het kan aangesloten hebben bij de bossen van Udenhout en Leendonc of bij die van Esch en Vught. Bij de uitgifte van de gemeent van Haaren op 24 mei 1309 worden slechts de bossen van Udenhout en Leendonc onder Helvoirt als belending genoemd. In de uitgifteakte wordt niet over het eventuele hout op de gemeent gerept.¹⁰⁹ In 1440 wordt als leengoed de weide dBosch vermeld.¹¹⁰ In 1364 wordt onder Belveren genoemd: ten Netelbossche sita in Belveren, Rudenbossche in Belveren.¹¹¹ Het toponiem Netelbossche komt ook later nog voor: namelijk in 1383, 1394, 1426, 1429 en 1430.¹¹² Van Rudenbosch zal de naam Ruibos en

---

Ketelaars).

⁹¹ SADB RA Den Bosch 1180, f. 532 vrijdag na st Marcus 1396 goed Ten Bosschoeven Enschoot; BHIC SA 322.

⁹² BHIC SA 281 denombrementen 1440, f. 29.

⁹³ Beijers 1996, blz. 50.

⁹⁴ SADB RA Den Bosch 1196, f. 236 26-5-1427; BHIC SA 316).

⁹⁵ BHIC SA 274 stootboek 1340-1350, f. 48; SA 281 denombrementen 1440, f. 152.

⁹⁶ Camps 1979, blz. 737-739, nr. 613 en blz. 741-742, nr. 616.

⁹⁷ NAS NDR 765 f. 291v.

⁹⁸ BHIC SA 281 denombrementen 1440, f. 13v.

⁹⁹ SADB RA Den Bosch 1221, f. 240v. 31-12-1450.

¹⁰⁰ Enklaar 1941, blz. 331-334, nr. 162 7-12-1434.

¹⁰¹ Timmers 2001, blz. 90.

¹⁰² Camps 1979, blz. 310-311, nr. 231.

¹⁰³ Camps 1979, blz. 1068, nr. 876 23-5-1312.

¹⁰⁴ RAT RA Oisterwijk 145, nr. 236 22-5-1426, nr. 335 23-12-1426 (regesten Ketelaars).

¹⁰⁵ RAT RA Oisterwijk 148, nr. 158 24-8-1433, nr. 211 25-11-1433 (regesten Ketelaars).

¹⁰⁶ BHIC SA 281 denombrementen 1440, f. 126.

¹⁰⁷ Camps 1979, blz. 514-515, nr. 412, bevestiging blz. 518-519, nr. 416 7-11-1285.

¹⁰⁸ Erens 1948, dl. 3, blz. 296-298, nr. 780 1-12-1334.

¹⁰⁹ Camps 1979, blz. 932-934, nr. 778 24 mei 1309.

¹¹⁰ BHIC SA 281 denombrementen 1440, f. 102.

¹¹¹ Erens 1948 dl. 4, blz. 373-375, nr. 1153 6-12-1364.

¹¹² RAT RA Oisterwijk 145, nr. 196 9-4-1426; RA Oisterwijk 146, nr. 180 17-7-1429; RA Oisterwijk 147, nr. 177 6-6-1430 (regesten Ketelaars); SADB RA Den Bosch 1177, f. 58v. Petrus en Paulus 1383 pecia terre die Netelbossche Haaren Belver; Ra Den Bosch 1179 f. 732 donderdag na Petrus en Paulus 1394: Die Netelbossche Haren Beilver; BHIC SA 322.

Ruibossche dijk afgeleid zijn, die in het begin van de 15^e eeuw herhaaldelijk vermeld worden¹¹³ Voorts kwam het toponiem Dorenboschecker voor in 1433 en 1434.¹¹⁴ In 1368 lag er een houtbosje bij Nemelaar waarvan de eiken te was gekapt moesten worden, mogelijk om er een hakhoutbos van te maken (anders uitdunnen?).¹¹⁵ In 1385 is er sprake van dat busselken (parvum nemus) op Belver.¹¹⁶ De Erfbos aan de Ryt in de Harense akkers wordt vermeld in 1472 en later, den Erweytsbosch in 1444 en dat Elsen busselken in 1472.¹¹⁷ Voorts komen nog voor 't Busken aen de Raem in 1579¹¹⁸ en later: De Bossen in 1600.¹¹⁹

Hapert. In 1235 en 1236 verkochten Arnoldus van Ranst en Daniel van Wange hun goederen te Hapert aan de abdiij van Tongerlo, waaronder nemora.¹²⁰ Op het voormalige domein van de heer van Herlaar stonden in 1257 nog opgaande bomen.¹²¹

In Heesch stond in de 15^e eeuw nogal wat hout op Munniksvynckel. Er is daar in 1487 sprake van den Groten Bosch van Monickvynckel.¹²²

Heeswijk en Dinther. De bossen van deze gemeenten worden het eerst genoemd in een akte van 1196, vervolgens omstreeks 1205 en daarna circa 1225¹²³. Een indruk van de omvang van 'het Loosbroek' krijgt men uit een charter van 1233.¹²⁴ Niermeyer probeerde de grenzen te reconstrueren en kwam tot de conclusie dat het om een gebied van 5000 tot 6000 ha. ging¹²⁵. Dit zal niet alleen bos geweest zijn; naast beemden en broeken, zullen er ook akkers in gelegen hebben. Op 28-8-1308 is daar sprake van nieuw land of gemeynt.¹²⁶ Dat er echter veel hout is blijven staan, wordt duidelijk uit enkele latere aktes. Zo beklaagden abt en convent van Berne er zich omstreeks 1375 bij de officiaal van Luik over dat 'ofschoon zij veel bossen "*silvas, ceduas at nemora*" bezitten in het dorp van Dinther en omgeving, die zij dit jaar hebben laten uitdunnen en waarvan zij niets behoeven te leveren aan enig wereldlijk heer, toch de beheerder van de heer van Helmond de houtschat heeft opgeëist en afgedwongen en de vrije afvoer en het gebruik ervan verhinderd'. De officiaal dreigde met excommunicatie en een boete van 1000 dubbele moutonnen.¹²⁷ Enkele jaren later blijkt een lokale broeder in de fout gegaan te zijn. Op 12 juni 1384 heeft heer Jacobus investiet van Dinther ter plaatse van de heide bij Bernheze op de Kattenrite op de Donc toegezegd aan heer Johannes Beyer ten behoeve van abt en convent van Berne op straffe van excommunicatie en een boete van 200 gulden de schade te vergoeden door hem toegebracht door het gedeeltelijk rooien van hun bos in Loesbroec in de parochie van Dinther en het weghalen van takken en bomen. Op 17 juni besliste het convent dat Jacobus zijn leven lang gedurende op St. Jans Baptistdag 3 oude schild moet betalen als schadevergoeding.¹²⁸ De hoeve Die Hommelheze lag in 1364, 1369 en 1378 naast het bos/woud van Bernheze.¹²⁹ Bij de opdracht van de heerlijkheid in 1489 worden nog bossen in de pertinentieformule genoemd.¹³⁰ Verder wordt als leengoed van Theodiricis zoon van Cole van Dinter vermeld: 'Lavedonck et (omnia?)¹³¹ ligna stantia prope Dinter'.¹³² Bij een volgende vermelding in het Spechtboek dat uit 1374 dateert, wordt slechts de Lavedonck genoemd, het hout is dan mogelijk verdwenen.¹³³

¹¹³ RAT RA Oisterwijk 144 nr. 362 5-1-1423, nr. 456 27-2-1423; RA Oisterwijk 145 nr. 168 16-3-1427; SADB RA 1196 42v. 14-2-1427 Rubosschedyck: BHIC SA 322; Smulders 1954 blz. 149.

¹¹⁴ SADB RA Den Bosch 1204, f. 140v. 3-12-1433; RA Den Bosch 1205 f. 110v. 7-10-1434; BHIC SA 322.

¹¹⁵ SADB RA Den Bosch 1175, f. 49v. maandag na Palmzondag 1368 al de eikenbomen in een busschel bij Nemenlaer, te was hakken Haaren; BHIC SA 322.

¹¹⁶ SADB RA Den Bosch 1177, 192v. 3-6-1385 huis en dat Busselken (parvum nemus) Haren Belver; BHIC SA 322.

¹¹⁷ Smulders 1954, blz. 140.

¹¹⁸ Smulders 1954, blz. 139.

¹¹⁹ Smulders 1954, blz. 154.

¹²⁰ Camps 1979, blz. 255-257, nr. 177 en 178 december 1235 en januari 1236.

¹²¹ Camps 1979, blz. 349, nr. 268 17-9-1257 het expliciet vermelden van struiken en middelmatig hoge bomen om te mogen kappen veronderstelt, dat er ook hoog opgaande bomen stonden, die niet gekapt mochten worden.

¹²² SADB RA Den Bosch 1216, f. 303v. 7-4-1446 350 eikenbomen op een stuk land in Monicwinkel; RA Den Bosch 1220, f. 305v. 16-4-1450 eikenbomen op kampland te Monickwinkel, ruimen voor half juni; RA Den Bosch 1222, f. 173v. 16-3-1452 opgaand eikenhout Monisvynckel; RA Den Bosch 1256, f. 238v. 1-3-1487 mr Alart Balyart kanunnik in Den Bosch verkoopt het hout van den groten bosch in Monickvynckel.

¹²³ Camps 1979, blz. 145-147, nr. 85 tussen 13 mei en 4 juni, blz. 168-170, nr. 101 1205, blz. 202-203, nr. 133 1ste kwart 13de eeuw.

¹²⁴ Camps 1979, blz. 248-252, nr. 173.

¹²⁵ Niermeyer 1995.

¹²⁶ Camps 1979, blz. 915-917, nr. 766.

¹²⁷ Bavel 1984, nr. 368 3-8-1375.

¹²⁸ Bavel 1984, nr. 425.

¹²⁹ SADB HG 547b 17-6-1364; HG 670 14-12-1369; HG 831 9-11-1378.

¹³⁰ Bavel 1984 nr. 932 28-9-1489: opdracht 3/4 in heerlijkheid Heeswijk en Dinther.

¹³¹ Invulling Ferdinand Smulders.

¹³² Zie ook: Galesloot 1865, blz. 255.

¹³³ Zie ook: Galesloot 1865, blz. 255.

Heeze. Tot het grondbezit van de heer van Heeze behoort in 15^e eeuw een stuk bos genaamd Merlobosch.¹³⁴ Bij het huis Emmerick stond ook nog een bosje.¹³⁵ Aan het begin van de 16de eeuw stonden er veel eikenbomen op de gemeynt bij 'Heymerick' "*reysende twee of drye boochschoten weechs*" en "*staende groote menichte (40.000 wordt genoemd, HV) van berckenboomen int sant achter Strype by maniere off eenen bosch waere*"¹³⁶.¹³⁷ Als toponiem kwam de naam van de hertgang Heezerbosch in de 16^e eeuw, en eerder in de 15^e eeuw als aan het Bosch of aan Ghenen Bosch voor.¹³⁸ Heeze kende in het midden van de 15^e eeuw ook een Wyebosch.¹³⁹

Helmond. In het testament van Jan van Herlaer van 12-7-1425 wordt het "*silva dicta Parck*" genoemd.¹⁴⁰ Perk of park is de aanduiding van een omsloten jachtgebied. In het Dickbroeck tussen Helmond en Mierlo stond in 1405 nog zoveel "*houtwasch*" dat het de moeite waard was om er ruzie over te maken.¹⁴¹

Helvoirt. Op 29 september 1306 verwierf de abdijs "*de Camera*" van de hertog nog eens 40 bunder min een dagmaat (ca. 53 ha.) woestine in "*ons woud van Leendonc*".¹⁴² Hier blijkt door de hertog ook land aan particulieren verkocht te zijn, getuige een oorkonde van 28-4-1307.¹⁴³ In 1309 wordt het bos (silva) van Leendonc als belending van de gemeynt van Haaren genoemd.¹⁴⁴ In Helvoirt wordt in 1489 het toponiem Holsbosch vermeld.¹⁴⁵

Heukelom. Hier wordt het Hontsbos¹⁴⁶ of Houtsbos in 1430 en 1433 vermeld.¹⁴⁷ Onder Heukelom heeft mogelijk ook het Bosakkerke gelegen.¹⁴⁸

Hilvarenbeek. In 1376 en 1430 wordt vermeld de loco Kakelbosch.¹⁴⁹

Hoogeloon. Bossen in Loon worden genoemd bij de opdracht van leengoederen aldaar aan de abdijs van Tongerlo op 21-9-1232.¹⁵⁰ In de 16^e eeuw blijkt er nog steeds bos bij het hoeve van Tongerlo in Hoogeloon te horen.¹⁵¹ Mogelijk is het huidige Hoogeloons Bos hiervan een relict. Bossen onder Hapert worden in december 1235 en januari 1236 genoemd bij de verkoop door Arnold van Ranst en Daniel van Wange, gehuwd met Beatrix van Ranst, van hun goederen daar aan Tongerlo.¹⁵² Bomen onder Hapert worden genoemd in een regeling van 17 september 1257 tussen de abt van Tongerlo en inwoners van Hapert over de veedrift van de laatsten in de weiden van het voormalige goed van de heer van Herlaer.¹⁵³

Leende. Volgens Pedrolu zou er in het noorden van Leende in 1527 nog een uitgestrekt bos met opgaande eiken gestaan hebben.¹⁵⁴ Het gehucht Boschoven wordt vermeld in 1434, maar de naam Boschoven komt al in 1407 als achternaam voor.¹⁵⁵

Liempde. Fysiek aansluitend op het woud van Oirschot bij Heerbeek - er moest een greppel tussen gegraven worden - lag het bos van Vellair of Velder. Hoewel dit eerst op 21 augustus 1487 wordt genoemd, mag - gezien de omvang en het feit dat hier in de 17e eeuw nog veel opgaand hout staat - aangenomen worden dat dit een natuurlijk bos was, dat ook al in de 14e eeuw bestond.¹⁵⁶ Ten oosten van Velder richting St. Oedenrode lag het Liemderwalt. De Van Boxtels hadden hier voor 32 lb en voor 166 1/2 oude groten 27 3/4 bunder (dat is 6 oude groten of een

¹³⁴ Coenen 1998, blz. 53.

¹³⁵ BHIC SA 281 denombrementen 1440, f. 88.

¹³⁶ Dit is waarschijnlijk een kunstmatig bos, aangeplant vanwege de heer, mogelijk om een zandverstuiving te bestrijden.

¹³⁷ ARAB RvBB 576, nr. 3, f. 5v. 14-7-1529.

¹³⁸ Coenen 1998, blz. 33; zie ook SADB RA Den Bosch 1218 f. 156v. 3-6-1447.

¹³⁹ Coenen 1998, blz. 38; Kuysten 1951.

¹³⁵ Krom 1884, blz. 126.

¹⁴¹ Krom 1884 blz. 78-79, nr. LX 10-5-1405.

¹⁴² Camps 1979, blz. 871-872, nr. 725.

¹⁴³ Camps 1979, blz. 885-886, nr. 740.

¹⁴⁴ Camps 1979, blz. 932-934, nr. 778 24 mei 1309.

¹⁴⁵ RAT RA Oisterwijk 195 f. 19v. 1489 huis Helvoirt Ghesel ad locum dictum Holsbosch; BHIC SA 322.

¹⁴⁶ Hont duidt mogelijk op vuilboom.

¹⁴⁷ RAT RA Oisterwijk 147 nr. 228 27-9-1430; RA Oisterwijk 148 nr. 25 16-2-1433, nr. 124 4-6-1433 (regesten Ketelaars).

¹⁴⁸ RAT RA Oisterwijk 148 nr. 91 5-5-1433 (regesten Ketelaars).

¹⁴⁹ SADB HG 783 7-8-1376; RAT RA Oisterwijk 147, nr. 103 14-4-1430 (regesten Ketelaars).

¹⁵⁰ Camps 1979, blz. 237-238, nr. 162 en in lijst van goederen Tongerlo, blz. 239-240, nr. 164 5-3-1233.

¹⁵¹ Zee 1989.

¹⁵² Camps 1979, blz. 255-256, nr. 177, blz. 256-257, nr. 178.

¹⁵³ Camps 1979, blz. 349, nr. 268.

¹⁵⁴ AA Leende 7 geciteerd door Pedrolu 1989, blz. 22, "*in 1527 still extensive forests of large oaks were present to the north of Leende*".

¹⁵⁵ Coenen 1997, blz. 38.

¹⁵⁶ SADB RA Den Bosch 1256, f. 100v. 21-8-1487. Het bos van Boxtel droeg in belangrijke mate bij aan de totale waarde van het opgaande hout in Boxtel omstreeks 1630. Deze waarde bedroeg toen 50.000.- voor het eikenhout en nog enkele duizenden guldens voor het andere hout, BHIC HS 177 30-7-1630.

halve schelling per bunder) aan cijnsgoed uitgegeven.¹⁵⁷ De vraag is echter of “*walt*” in dit geval afgeleid is van woud of van geweld. Dit laatste woord, in de betekenis van (rechts-)gebied, komt voor in een akte uit 1311 inzake Jekschot: “*volcomen gewelt in onse woude*”.¹⁵⁸ Een regel eerder in hetzelfde charter is sprake van “*6 boenre in onse gewelt van Limde*”. Verderop in dezelfde akte wordt van “*onsen bosch van Lint*” gesproken. In een vertaling uit 1508 van een akte uit 1326 is sprake van “*agt ende tsestig buenderen woesteynen metten boomen daar op staande*”.¹⁵⁹ Het bos (nemus) van de Karthuizers te Casteren in het noorden van Liempde op het goed Ten Acker, wordt op 3 december 1471 vermeld.¹⁶⁰ Mogelijk is het bos op dit erfpachtgoed meteen daarna gekapt, want de Vughter kloosterlingen beloven op 10-11-1472 500 eikenpoten te zetten.¹⁶¹ Onder Liempde, maar wellicht is hier Klein Liempde onder Boxtel bedoeld, was in 1425 sprake van een vierde in een bosch bij die Vorst.¹⁶² Voorts was er in 1342 een transport van de helft van erve te Liemde met het hout daarop groeiende en alle rechten.¹⁶³ Uit Liemde zijn ook bostoponiemen bekend: Odenboschelken uit 1381¹⁶⁴ en Den Molenbosch wordt vermeld in 1459.¹⁶⁵

Lierop. Ex-keizerin Maria maakte in maart 1242 bekend, dat die van Lierop geen recht hadden “*in silva que dicitur Asselt*”.¹⁶⁶ Deze verklaring heeft waarschijnlijk te maken met de gemeent die Maria op 31 januari 1244 schonk aan de curtis van Moorsel van de abdij Postel te Lierop.¹⁶⁷ Mogelijk was deze gemeent de opvolger van het bos, danwel bestond ze uit bos. Als bosnaam is in Lierop “*aen ghenen Wybosch*” uit 1420 bekend.¹⁶⁸

Lieshout. De St. Servaaskerk in Maastricht bezat in 1146 het bos van Lieshout.¹⁶⁹ Het bos en foreest van Lieshout wordt vermeld in 1199 in verband met een onderzoek naar gebruiksrechten.¹⁷⁰ Bij de goedkeuring van de begrenzing van de curia van Lieshout op 25 april 1246 wordt de houtopstand genoemd.¹⁷¹ En op 2 december 1281 verkocht Wauthem Deden Kodeken of Rodeken zijn rechten in het bos van Lieshout aan de provisor van de uithof van Lieshout ten behoeve van de abdij van Floreffe.¹⁷² Bij de uitgifte van een gemeent aan de meester van Lieshout op 2 augustus 1311 wordt het bos als belending genoemd¹⁷³. Uit de rekeningen van de kwartierschout van Peelland van 1400/1401 blijkt er nog bos aanwezig te zijn.¹⁷⁴

Lith. Wilgen vermeld in 1291.¹⁷⁵

Lithoyen. 1562/3 plaats geheten Reebosch.¹⁷⁶

Lommel, zelf een oude bosnaam, kent diverse bostoponiemen. Bij de vroege vermeldingen van Kattenbosch gaat het om persoonsnamen, die dus overall vandaan kunnen komen, zoals Arnoldus de Kattenbosch (1340) en Johannes van den Kattenbossche (1346). Het toponiem Cattenbosch is echter Lommels zoals uit vermeldingen uit 1521 en later blijkt.¹⁷⁷ Eltenbos wordt vermeld vanaf 1429. Eltenbos staat voor hoogbos, hetgeen aangeeft dat het niet om een hakhoutbosje ging.¹⁷⁸ Beide zijn gehuchtnamen en duiden daarmee mogelijk op een wat groter bosgebied. Daarnaast waren hier in de 15de eeuw bekend: “*aen den eyken rysbosch*” (1426) mogelijk nog een restbosje en Cortenbosch (1450). Een aansprekende naam uit het begin van de 16^e eeuw is in den Hondsbosch (1521).¹⁷⁹ Hond, de Vuilboom of Spork had nauwelijks gebruikswaarde, dus aanplant zoals eikenbusselen is onwaarschijnlijk. Het

¹⁵⁷ SADB RA Den Bosch 1178, f. 279v. 4 dagen na judicare 1390: het Lyemderwaut gelegen tussen oost de gemeent van St. Oedenrode, west de gemeent van Erpe en belendend verder de gemeent van Lyemde; Ra Den Bosch 1200, f. 149 31-10-1429.

¹⁵⁸ Camps 1979, blz. 1014-1020, nr. 835.

¹⁵⁹ ARAB RvBB 557, nr. 45, f. 123 27-11-1508: Oirschot vs Groot Leempde inzake de gemeent; BHIC LT 106 sf 11-1-1768; LT 158a, f. 276 woensdag voor pinksteren 1326: “*sexaginta octo bonaria wastine cum arboribus*”.

¹⁶⁰ SADB RA Den Bosch 1241, f. 25v. 3-12-1471.

¹⁶¹ SADB RA Den Bosch 1242, f. 16v. 10-11-1472.

¹⁶² SADB RA Den Bosch 1195, f. 152 2-2-1425.

¹⁶³ BHIC ME 1814 29-12-1342.

¹⁶⁴ Beijers 1996, blz. 40.

¹⁶⁵ SADB RA Den Bosch 1229, f. 120v. 10-5-1459.

¹⁶⁶ Camps 1979, blz. 274-275, nr. 195.

¹⁶⁷ Camps 1979, blz. 278-279, nr. 201.

¹⁶⁸ Beijers 1996, blz. 50 (internetversie).

¹⁶⁹ Camps 1979, blz. 71-73, nr. 46 tussen 13 maart en 3 april 1146.

¹⁷⁰ Camps 1979, blz. 150-151, nr. 89 1199.

¹⁷¹ Camps 1979, blz. 299-300, nr. 219: “*in ... arboribus et virgultis...*”.

¹⁷² Camps 1979, blz. 476-477, nr. 381; zie ook Camps 1979, blz. 299-300, nr. 219 25-4-1246, waarin het goed Rodeken wordt genoemd.

¹⁷³ Camps 1979, blz. 1035-1037 nr. 848.

¹⁷⁴ ARAB RR 2758 (Peelland okt. 1400-aug. 1401).

¹⁷⁵ Camps 1979, blz. 567, nr. 463 7-6-1291.

¹⁷⁶ SADB GZG 2826 1562/63.

¹⁷⁷ Mennen 1990, blz. 183.

¹⁷⁸ Mennen 1990, blz. 185.

¹⁷⁹ Mennen 1992, blz. 46-47.

zal hier om een oude bosnaam gaan. In Lommel heette het in 1315: “*novalia seu wastinas vulgariter vutganc... in procia de Lommel*”.¹⁸⁰

Loon op Zand. In een akte van 8 april 1347 wordt als belending genoemd achter het bos in de parochie van Veynlone.¹⁸¹ Idem in een charter van 9-12-1347: achter het bos nabij het huis voornoemd.¹⁸² De omvang van dit bos is onbekend. Op de grens met Tilburg lag in het begin van de 15de eeuw de plaats Zegbosch.¹⁸³ Nog in de jaren 20 van de 18de eeuw lag op de grens van Loon op Zand en Dongen het Ravensbos, een woeste plaats die de schuilplaats van een roversbende vormde.¹⁸⁴

Maarheeze. De wouden van Heugten werden met meer andere goederen in 1223 door Diederik van Altena aan het Cistercienserinnenklooster in Roermond geschonken.¹⁸⁵ De bossen van Heugten werden belaagd door inwoners van Leende. Op 17 januari 1262 deed de officiaal van Luik een uitspraak in het proces hierover. Problemen over veedrift van inwoners van Maarheeze naar Sterksel leidde tot een regeling waarin een broek of een bos ter plekke geheten 'de droge eik' werd genoemd.¹⁸⁶

De Mierden. Paal bij de bepaling van de gemeent was in 1331: Houtsbosce voer Bilbevoert.¹⁸⁷ In 1440 wordt het toponiem Quayttelbosch in Lage Mierde vermeld.¹⁸⁸

Mierlo. Hier verwierf de abij van Tongerlo in 1417 het goed Bennendonc met oa pratis, arboribus, ramis (hakhout?).¹⁸⁹ In het Dickbroeck tussen Helmond en Mierlo stond in 1405 nog zoveel “*houtwasch*” dat het de moeite waard was om er ruzie over te maken.¹⁹⁰

Moergestel. In 1285 worden de bossen van Moergestel, Haaren, Gysel en Belveren vermeld (zie hierboven). In 1469 is sprake van de Boschbeempt en van de beempt after 't Bosch, in 1472 van land de Langhenbosch.¹⁹¹ Achter 't Bosch wordt ook genoemd in 1514.¹⁹² Marcellis van Bregt verkocht op 5 juli 1601 Brechtenbos en Rooskensbos te Gestel bij Oisterwijk, tezamen 61 lopen en 27 roeden (dat is ca. 10.2 ha.) “*met all hout en houtwasschen daar op staande, tussen het gemeyn broeck oostwaerts deen syde en tussen de Heyssense gemeynt suydtwart*” aan Baltasar Petri priester pastoor tot Venloon voor ¼, Henrick Cornelis Mutsarts voor ¼, Jan Jans Geerits voor ¼ en Willem zoon wijlen Willem Mathys Roes voor ¼. Het goed was de verkoper aangekomen van ridder Jan van Brecht.¹⁹³ In Moergestel is in 1422 sprake van 't Bosselke en 't Langbosch beide toponiemen.¹⁹⁴

Netersel. Op zaterdag na driekoningen 1340 (13-1-1341) verkocht Jan III onder andere gronden in eusselen, in bossche, in watere, in heide .. te Netersel af komstig van Wouter Volcaart aan het godshuis Postel.¹⁹⁵

Nistelrode. In Nistelre lieten de gezworenen in 1409 of 1410 enig rijshout op de gemeente kappen. Wellicht was dat uit de relicten van een bos.¹⁹⁶ In 1316 werd als locatie opgeven “*bij Wrstenbossche*”.¹⁹⁷ In 1427 is sprake van land in den Heylighenbosch, dat zich waarschijnlijk over Berchem en Duren tot Herpen uitstreckte.¹⁹⁸

Nuene kende in 1392 “*dat Sporbossche aen den Gruenenwech*”.¹⁹⁹ Het bos van het klooster Hooidonk genaamd de Derendonck wordt in 1566-70 genoemd.²⁰⁰

---

¹⁸⁰ Knaepen 1994, blz. 62.

¹⁸¹ SADB HG 293 8-4-1347.

¹⁸² SADB HG 297a 9-12-1347.

¹⁸³ SADB RA Den Bosch 1203, f. 21 20-11-1432: op die Zegbosch in Venloen; BHIC SA 321.

¹⁸⁴ Het Ravensbos gelegen op de grens van Loon op Zand en Dommel, ter plaatse genaamd Hoogezandschel was in de jaren 1720-1727 verblijfplaats van een roversbende, Hiemstra 1997.

¹⁸⁵ Camps 1979, blz. 192-194, nr. 124 1223, zie ook, blz. 195, nr. 126 gedateerd 9-2-1224 en de kritiek van Camps.

¹⁸⁶ Camps 1979, blz. 540-542, nr. 437 22-5-1289.

¹⁸⁷ Enklaar 1941, blz. 131-132, nr. 78 19-8-1331.

¹⁸⁸ BHIC SA 281 denombrementen 1440, f. 120v.

¹⁸⁹ Erens 1948 dl. 2 blz. 395-400 nr. 540 28-10-1317: “*cum domibus, horreis, edificiis, terris, pratis, pascuis, silvis, arboribus, ramis, paludinis, aquis, ortis et communibus seu communitatibus omnibus et singulis*”.

¹⁹⁰ Krom 1884, blz. 78-79, nr. LX 10-5-1405.

¹⁹¹ RAT RA Moergestel 284, f. 20v. 29-1-1469, f. 37 14-7-1492.

¹⁹² RAT RA Moergestel 289, f. 90 13-2-1515.

¹⁹³ SADB RA Den Bosch 1441, f. 230 5-7-1601.

¹⁹⁴ RAT RA Oisterwijk 144, nr. 36 3-2-1422, nr. 49 15-2-1422 (regesten Ketelaars).

¹⁹⁵ Welvaarts 1890, blz. 165-167; Roymans 1975, blz. 85.

¹⁹⁶ ARAB RK 5239 19-8-1409-7-5-1410.

¹⁹⁷ SADB HG 101b 23-5-1316; verder vermeld HG 109 15-5-1317; HG 230 3-11-1339; later HG 820 26-3-1378 Westerbosch.

¹⁹⁸ SADB RA Den Bosch 1198, f. 95 29-8-1428. Ontleend aan Rien van Berken, Veldnamen. Voorlopige lijst toponiemen in Nistelrode en Vorstenbosch (sl. sd.(1988)).

Nuland kent in 1389 een beemd in de Nuwelanderbossche.²⁰¹ Verder worden genoemd: goederen in In den Bossche en in Nuwelanderbosch in 1465.²⁰² Nuland (Nieuwland) is zelf een ontginningsnaam, voor het eerst vermeld in 1299.²⁰³

Oerle. Een partij bomen en eikenhout wordt expliciet vermeld in 1281.²⁰⁴ Totte bossche van Oerle is belending in de kaart van de gemeynt van Stryp uit 1331.²⁰⁵ Het woud van Oerle wordt nog in 1386 als belending genoemd.²⁰⁶ Wintelre zou op basis van naamsverklaring (noordelijk bos) de noordelijke begrenzing van dit woud kunnen hebben gevormd. Te Kerkoerle was omstreeks 1440 een “*nemus monachorum de Postel*”.²⁰⁷ Toponiemen waren: Die Werfbosge in 1316²⁰⁸ en Odenbosge/Oedenbosch in 1340, resp. 1380.²⁰⁹

Oirschot. Ten zuiden van Oisterwijk, tussen Moergestel, De Beerzen en Oirschot lag het bos van de Wippenhouten (zie Oisterwijk). Op 30 augustus 1301 verkocht ridder Daniel van Oirschot 19 bunder “*warischapiorum sive paludis*”, dus woeste grond of broekland, onder Oirschot aan de abdij van Tongerlo.²¹⁰ Dit goed sluit aan bij het goed De Baest onder Oostelbeers, dat de abdij al eerder verworven had. Het ligt ten noorden van De Baest en zou daarmee aangesloten kunnen hebben op het woud De Baest en de Wippenhouten. Tongerlo komt voor in het cijnsboek van Oirschot met 4 schellingen cijns uit de Eppenhouten, dat ongetwijfeld een verbastering is voor de Wippenhouten.²¹¹ Uitgestrekte bossen komt men ook tegen aan de oostzijde van Oirschot. Daar werd 6-5-1316 een erfpacht gevestigd op een beemd in het bos Elsbroec (silva) in het woud (nemus) van Oirschot.²¹² Op dezelfde dag werd ook een erfpacht gevestigd op een beemd in het woud (nemus) van Straten. Ook elders is sprake van het woud van Oirschot. Zo ontving op 28-7-1303 de abdij van Park 80 bunder nieuwland met weiden en houtopstand in het woud (nemus) van Oirschot.²¹³ Als het woud deze 80 bunder (uitgaande van in later later gebruikelijke maat van ongeveer 1,3 ha. voor een bunder, is dit meer dan 100 ha) omsloot of als deze 80 bunder daar tenminste deel van uitmaakten, moet het woud van Oirschot dus meer dan 100 ha omvat hebben. Op 27-10-1303 voegde de hertog nog eens 30 bunder heide toe aan het goed van Park onder Oirschot.²¹⁴ Daarmee had Park toen circa 143 ha. aaneengesloten²¹⁵ gebied in het woud van Oirschot. De eerste uitgifte leidde vermoedelijk tot een verschil van mening over het hout dat op de 80 bunder stond. Een half jaar later kon Parc dat alsnog kopen voor 400 lb.²¹⁶ Dat het woud van Oirschot nog groter was blijkt uit de hierboven al genoemde akte van 6-5-1316. Het bos Elsbroek lag ook in het woud van Oirschot. Overigens wordt hier silva ook voor een kennelijk nat bos gebruikt; Elsbroek duidt zowel door de boomnaam als door broek op een vochtige omgeving. Het goed van Park lag onder de hertgang Straten. Het is dus mogelijk dat het woud van Oirschot en het woud van Straten identiek zijn, zodat ook de hierboven genoemde beemd in het woud van Oirschot lag. Ook de 27 in 1301 door de hertog uitgegeven bunders lagen “*in onsen bossche van Oirschot*”.²¹⁷ Het woud zal daarmee bijna 180 ha groot geweest zijn en zo de rol van grotere eenheid vervuld hebben. Verder wordt onder Straten Sloebosch of Slebosch vermeld.²¹⁸ De uitgifte van de gemeynt van Eertbruggen, Heersel en Notel onder Oirschot op 13 mei 1311 door de hertogelijke rentmeester en woudmeester gebeurde “*tam in campestribus quam in silvestribus*”.²¹⁹ Nog verder naar het oosten lag het Woud van Gunterslaar, waar nu Best ligt. Uitgiften daar brachten 34 lb 15 s en 3 d, later 46 lb 8 s op.²²⁰ Gerekend tegen 1 schelling de bunder, zou er daar tussen de 695 en 928 bunder in het bos van Gunterslaar uitgegeven zijn.²²¹ Bos

¹⁹⁹ Beijers 1996, blz. 50.

²⁰⁰ ARAB RK 12352, 1566-70, f. 29.

²⁰¹ SADB HG 1086 3-6-1389.

²⁰² SADB GZG 2494 29-8-1465.

²⁰³ Berkel 1995, blz. 168.

²⁰⁴ Camps 1979, blz. 469-470, nr. 374 1-7-1281.

²⁰⁵ BHIC LT 158a, f. 300v. meyavonden 1331.

²⁰⁶ SADB RA Den Bosch 1177, f. 323 vrijdag na nativitate Mariae 1386 “*ante nemorem de Oerle*”.

²⁰⁷ SADB RA Den Bosch 1210, f. 44 3-3-1440.

²⁰⁸ Sanders 1994, nr. 103 10-6-1316, regest blz. 98.

²⁰⁹ Coolen 1974.

²¹⁰ Camps 1979, blz. 746-747, nr. 621.

²¹¹ ARAB RK 48038.

²¹² SADB HG 101 en 101a 6-5-1316.

²¹³ Camps 1979, blz. 772-773, nr. 646 28-7-1303.

²¹⁴ Camps 1979, blz. 781, nr. 653 27-10-1303.

²¹⁵ Camps 1979, blz. 781, nr. 653 27-10-1303, regel 22-23 “.. *prope alia bona eisdem religiosis ibidem a domino nostro .. duce .. de novo collata.*”.

²¹⁶ Camps 1979, blz. 709-710, nr. 588 6-1-1300, blz. 772-773, nr. 646 28-7-1303, blz. 780, nr. 652 26-10-1302, blz. 781, nr. 653 27-10-1303.

²¹⁷ Camps 1979, blz. 734, nr. 609.

²¹⁸ Galesloot 1865, blz. 112. Met verwijzing naar Spechtboek (ARAB LB 4) f. 211; Slebosch in BHIC SA 274 stootboek 1340-1350 fol.54v.

²¹⁹ Camps 1979, blz. 1027-1029, nr. 842.

²²⁰ ARAB RK 45038, f. 91v. e.v.

²²¹ Het bedrag is doorgehaald, wellicht is hier dus sprake van een vergissing. Een andere post die in de rekening voorkomt, is die van het goed Gunterslaar, dat 46 lb 8 s opbrengt. Wellicht herbergt deze post ook de doorgehaalde 34 lb 15 s 3 d in zich.

onder Arle, Best en Gunterslaar wordt nog genoemd bij de uitgifte van de gemeent aldair in 1335.²²² Toponiemen zijn: Popenbosch onder Hedel 1471²²³, Popenbosch 1543.²²⁴ Best: die Loebossche in 1355 en 1366²²⁵, Lobosch 1541.²²⁶ Verrenbest 1491 Den Espenenbosch.²²⁷ Sle(e)bosch 1542, 1543.²²⁸ Voorts is er sprake van een hoeve De Hasenbosch waarvan de naam ook aan een familienaam ontleend kan zijn.²²⁹ In 1540 is sprake van het boseusel dat zowel een aanduiding van een open plek in een bos als een toponiem kan zijn.²³⁰ In 1544 wordt dit duidelijker: er wordt expliciet verboden vee te weiden in het boseeuwsel. Er is dan kennelijk sprake van een bos en een open plek daarin.²³¹

Oisterwijk. Het omvangrijke bosgebied van Udenhout, dat onder de schepenbank van Oisterwijk behoorde, wordt hieronder apart vermeld. Een ander groot bosgebied lag in de Wippenhouten, een plek in het zuiden van Oisterwijk tussen Oirschot, Moergestel en de Beerzen in. De hertog verkocht daar op 2 juli 1304 62 bunder (ca. 83 ha.) land of woeste grond aan zijn kamerling Willem van Herlaer²³². Op dezelfde dag verkocht de hertog aan zijn kamerling het hout dat op de 62 bunder staat "*in onsen bossche van Wyppenhout*". Een dergelijke constructie werd ook in Heerbeek en in Udenhout toegepast. Aangenomen dat dit de normale praktijk was, komt ook de verkoop aan dezelfde Willem van Herlaer van "*sesse ende dertich boenre heyden off wustine*" te Wippenhout²³³ op 5 juli 1301 in een ander licht te staan.²³⁴ Vermoedelijk is ook hier het hout apart verkocht. Zoals bij de verkopen van Tongerlo in Udenhout blijkt, hoeft dat niet aan dezelfde koper geweest te zijn. De grond van deze 36 bunder is vervolgens in kleinere stukken aan derden in cijns gegeven.²³⁵ Opmerkelijk is daarbij dat de cijns die Willem over de 36 bunder zou moeten betalen noch in het cijnsboek van Oisterwijk, noch in dat van Oirschot, noch apart in de rekening van rentmeester Tielman van Zon uit 1340 voorkomt.²³⁶ Daarnaast komt men in het cijnsboek van 1340 onder Oisterwijk verschillende kleine cijns gelders uit de Wippenhouten tegen.²³⁷ Zij golden in het totaal tenminste 26 schelling en 4 ½ penning.²³⁸

Oss, Berchen en Duren. In 1287 gaf hertog Jan "*novalia seu pascua quedam paludosa*" uit aan de inwoners van Oss, Berchen en Duren.²³⁹ Oss kent ook een bostoponiem: in 1421 wordt het goed die Dorenbosch, een Luiks leen, vermeld.²⁴⁰ Duren wordt vermeld in 1355 Duer op Wibossche.²⁴¹ Duren en Berchem komen in 1370 voor met land genaamd Heylighenbosch.²⁴² Berchem allen kende in 1316 After der Heylghenbosche.²⁴³ Zie ook Nistelrode, Herpen en Duren.

Riethoven, daar wordt de hoeve Boschoven vermeld in 1482.²⁴⁴ Waarschijnlijk identiek aan de hoeve die reeds in 1392 vermeld wordt als voorheen eigendom van Ghysbert van Boschoven.²⁴⁵

Te Rosmalen wordt in 1377 opgegeven een cys van 3 kleine zwarte penningen .. uit een stuk land genaamd Die Beirck naast het Cattenbossche in Bruggen, dat zal hetzelfde Die Berckt naast het Cattenbossche dat in 1381 en

²²² BHIC LT 158a, blz. 291 24-6-1335, uitgegeven in Campinia 5 (1972) blz. 18-19.

²²³ Sanders 1994, nr. 352 15-5-1471, reg. blz. 207.

²²⁴ RHCE RA Oirschot 135a, f. 24 1-3-1543.

²²⁵ Sanders 1994, nr. 360 19-6-1355, reg. blz. 101, 29-12-1366, reg. blz. 108.

²²⁶ RHCE Ra Oirschot 134b f. 22 4-2-1541.

²²⁷ Sanders 1994, nr. 174, 1-3-1491, reg. blz. 226.

²²⁸ RHCE RA Oirschot 134c, f. 53 1-5-1542; RA Oirschot 135a, f. 191 7-9-1543.

²²⁹ RHCE RA Oirschot 134b, f. 130 28-11-154.

²³⁰ RHCE RA Oirschot 134a, f. 30 18-2-1540.

²³¹ RHCE RA Oirschot 135a, f. 15 29-4-1544.

²³² Camps 1979, blz. 799-801, nr. 670.

²³³ Volgens bijbehorende stukken in het Helmondse huisarchief zouden deze Wippenhouten in Oirschot hebben gelegen, Krom 1884, nr. 140 21-6-1490; Camps 1978, blz. 744. Het gebied was eeuwenlang het onderwerp van conflicten tussen Oisterwijk, de Beerzen en Oirschot.

²³⁴ Camps 1979, blz. 743-744, nr. 618.

²³⁵ Deze cijns wordt herhaaldelijk genoemd in het Bossch Protocol.

²³⁶ Dat geldt overigens ook voor het recht om een windmolen te bouwen tussen Hoogcasteren, Vessem, Beers en Hoogeloon, welk recht Willem van Herlaer op 4 februari 1305 verwierf voor 5 s per jaar, Camps 1979, blz. 815-816, nr. 683.

²³⁷ ARAB Rekenkamers 45038 f. 100 ev.

²³⁸ ontdebeld!

²³⁹ Camps 1979, blz. 527-528, nr. 424. Tussen 1-4-1295 en 24-3-1296 zou hier opnieuw een gemeent zijn uitgegeven (nu voor een voorlijf van 150 lb Leuvens en 40 s Leuvens jaarlijks. Deze uitgifte wordt slechts vermeld in een akte van notaris H.W. van Deurssen dd. 5-6-1653 bewaard in het gemeentearchief van Oss, BHIC Werkarchief Oorkondenboek Noord Brabant, aanvullingen Camps.

²⁴⁰ SADB RA Den Bosch 1192, 57 6-2-1421; BHIC Schaduwarechieven 316.

²⁴¹ SADB HG 454 11-6-1355.

²⁴² SADB HG 677 9-4-1370.

²⁴³ SADB HG 99 18-3-1316.

²⁴⁴ SADB GZG 3054 1482-1511.

²⁴⁵ SADB GZG 3055 28-11-1392.

1394 wordt genoemd.²⁴⁶ In 1439 wordt nog Vernoeienbosch genoemd.²⁴⁷ Coninxbusch wordt vermeld in 1405.²⁴⁸ Het kloosterbosch van Coudewater bestond nog in de periode 1563-67.²⁴⁹

Schijndel. Ook bij de uitgifte van de gemeint van Schijndel op 6 december 1309 behield de hertog zich het recht op het hout op de gemeint voor.²⁵⁰ Onder Schijndel werd in 1437 “*dat gemeyn waut*” in een adem met het Eirderwaut genoemd.²⁵¹ Bosnamen die in Schyndel bekend zijn: Dorenbosch in 1320, dat Eykenbusschelken in 1400, Cleyn Hasenbosschelken in 1388, goed De Rybosch in 1441, aen Weselenbosch in 1447 en Wijbosch vanaf 1320.²⁵² Met betrekking tot Wijbosch stelde Hanewinkel in 1803: ‘Men vindt daar in den grond bomen, struiken en wortels van dezelve ten blijke dat aldaar bos is geweest’.²⁵³ In de Tachtigjarige Oorlog werd het eikenbos tussen Wijbosch en Eerde door het krijgsvolk gekapt en het hout weggevoerd.²⁵⁴

St. Michielsgestel. In -overigens omstreden - oorkonden wordt het foreest te Ruimel genoemd. Wellicht lag dit foreest er nog in de 13e eeuw.²⁵⁵ Bij Nieuw Herlaer stond in 1340 nog veel hout. Zo waren er houten genaamd de Mere en een eikenbosch genoemd de Santbergh en stond er hout op de Bruelle ofte Blieken, die Biesen en den Auchamer. Dit waren waarschijnlijk beemden, want leenman Willem Gerits van der Aa mocht het hout afhouden en zijn beesten daar weiden.²⁵⁶ Voorts wordt in 1355 een beemd in De Bossche vermeld.²⁵⁷ Houtwasch .. in den Gestelschen bosch wordt nog genoemd in 1568.²⁵⁸ Een beemd in `t Ghestelschebosch staat vermeld in een akte van 16-10-1411.²⁵⁹ Gestelse Bosschen wordt genoemd in 12-2-1582 met verwijzing naar een transportbrief dd. 28-3-1453.²⁶⁰ Later wordt het toponiem Dickenbosch vermeld, dat zich ook onder Boxtel uitstrekte.²⁶¹ In 1571/72 stond in het Herlaerbosch nog eikenhout.²⁶² Aan het einde van de 16^e eeuw had de stad Den Bosch voor 300 gulden eikenhout uit bossen te Vught en Herlaer gekocht.²⁶³

St. Oedenrode. Bij de uitgifte van de Groene Gemeint in het zuidwesten van Rode op 30 november 1309 hield hertog Jan II zich de rechten op het hout op deze gemene gronden voor. Er worden drie bossen genoemd, Borne, Myle en Haport.²⁶⁴ Het ontbreken van posten inzake hertogelijk hout uit Rode in de rekeningen van de rentmeester vanaf 1403 geeft aan dat dit recht in de 15e eeuw niets meer voorstelde. Fysiek en juridisch sluit deze gemeint in het westen aan op het Liemderwalt, dat hierna wordt besproken. Op het particuliere goed Ten Hout ter grote van 36 bunder is evenwel in 1430 nog sprake van bossen.²⁶⁵ In 1435 wordt een particulier bos (nemus) bij de hoeve Ten Huls (zie hieronder ook het toponiem Hulsbosch) vermeld.²⁶⁶ In Jekschot, aan de oostzijde van St. Oedenrode, is op 12 januari 1311 indirect sprake van woud. Als belending van Jekschot wordt het bos van Lint genoemd.²⁶⁷ De heer van Jekschot mocht constructiehout en brandhout halen uit het hertogelijk woud. Verwacht mag worden, dat dit in de directe omgeving beschikbaar was.²⁶⁸ Theodiricus van Dinter had 5 bunder broekland in het woud van Eerde, waarvan de hertog hem toestond het hout te hakken.²⁶⁹ In 1401 was er nog een busselke op t Loo, waaruit opgaande eiken gekap werden.²⁷⁰ St. Oedenrode is voorts rijk aan bostopeniemen, zoals het in 1382 vermelde Contenbossche.²⁷¹ Een van de hoeken van St. Oedenrode heette Bosch en Verrenhout en lag in de noordelijke helft

²⁴⁶ SADB HG 799 12-3-1377; HG 860 8-7-1381; HG 1165 30-10-1394; HG 1210 1396? 3-5 of 14-9.

²⁴⁷ SADB GZG R 2058 23-4-1439

²⁴⁸ SADB RA Den Bosch 1184, f. 42v. 15-1-1405.

²⁴⁹ ARAB RK 12352 17-5-1563-17-11-1566, f. 19v.

²⁵⁰ Camps 1979, blz. 971-974, nr. 802.

²⁵¹ SADB RA Den Bosch 1207, f. 63-63v. 8-3-1437.

²⁵² Beijers 1996, blz. 50; zie verder ook Kuysten 1951; Smulders 1953c.

²⁵³ Hanewinkel 1803, blz. 361.

²⁵⁴ Heesters 1984, blz. 23.

²⁵⁵ Camps 1979, blz. 42-44, nr. 27 18-11-1006; blz. 46-48, nr. 29 26-6-1050.

²⁵⁶ HCM RRK 2849 Sinte Bonefaes 1340.

²⁵⁷ SADB HG 383 1355

²⁵⁸ BHIC RA St. Michielsgestel 44, f. 5v. 10-1-1568.

²⁵⁹ SADB THG 1520 16-10-1411.

²⁶⁰ SADB GZG 2594 1582.

²⁶¹ BHIC RA St. Michielsgestel 170, f. 140 21-9-1689 (dank aan W. Veecken).

²⁶² BHIC SA 313 0381 22-3-1571-21-3-72 betaald voor “*drie daghen bleckens int herlaerbosch 12 st; int bossch gearbeyt derthoen dagen des daechs III 1/2 st .. noch seven daghen soe int bosch gearbeyt als runde gehouden*” (deze posten staan onder het kopje “*grontwerck van den watermoelens*”; “*vyff daghen arbeydens in therlaer bossche om t hout dat int water begonst te sincken op te cant te doen*”).

²⁶³ Hoecx 2004, blz. 605, nr. 5000.

²⁶⁴ Camps 1979, blz. 967-970, nr. 799; Heesters 1981, blz. 79 voor de huidige lokatie.

²⁶⁵ SADB RA 1200 f. 133v. 2-9-1430.

²⁶⁶ SADB RA 1205 f. 278v. 14-1-1435.

²⁶⁷ Camps 1979, blz. 1014-1020, nr. 835.

²⁶⁸ Willem Crudeneer kreeg weliswaar ook 6 boenre in onsen gewelt van Liemde, maar dat is waarschijnlijk een ontginning.

²⁶⁹ Galesloot 1865, blz. 259.

²⁷⁰ SADB RA Den Bosch 1182, f. 168v. 17-3-1401; BHIC SA 319.

²⁷¹ SADB HG 887 1-9-1382, ook vermeld GZG 2890 10-3-1438.

van de Groene Gemeente.²⁷² De in 1368 en 1452 genoemde loco In den Bosch zal deze hoek betreffen.²⁷³ Het goet In den Bossche komt in 1340 reeds voor.²⁷⁴ In 1432 wordt de hoeve In de Bossche genoemd, een leengoed van Brabant.²⁷⁵ In 1417 is sprake van de Boschhove te Houthem.²⁷⁶ In 1429 heet het een “*guet In ghenen bosch in Ghenen Bosch*”²⁷⁷ en in 1442 is een hopveld “*in ghenenbosch*” onderwerp van transactie.²⁷⁸ In 1430 wordt Den Nyenbosch genoemd.²⁷⁹ Tenslotte wordt in 1446 en 1450 De Hulsbosch vermeld.²⁸⁰

Someren. Toponiemen: Haenbosch in 1380 en Tghenebosch vermeld in 1423.²⁸¹ Voorts lag er het goed Ten Bossche vermeld aan het eind van 14^e eeuw.²⁸² Op de gemeynt stonden omstreeks 1454 nog bomen, inwoners van Weert kwamen er illegaal kappen.²⁸³

Son. De hoeve Bliksembosch wordt vermeld het cijnsboek van Helmond van 1381,²⁸⁴ in het Bossch Protocol omstreeks 1389 de plaats en in 1424 landerijen genaamd Blixembos.²⁸⁵ In 1617 ter plaatse gezegd Blixembosch.²⁸⁶ Daarnaast was er in 1440 een loco aen den Dorenbosch en in 1439 land genaamd dat Ekelbosch.²⁸⁷ Voorts was in 1417 sprake van: “*gemeynt die nuwe heyde*”.²⁸⁸ Beijers vond nog Ten Blarenbosch.²⁸⁹

Steensel. In 1340 wordt hier onder de leengoederen vermeld “*XIII buenre bossch lands in de Houlle tot Steensel*”.²⁹⁰ Omstreeks datzelfde jaar waren er ook enkele cijnsplichtigen “*ex nemore de Steensel*”.²⁹¹ Vergelijk ook de in 1358 vermelde Wouter uut den Bosghen van Steensel.²⁹² In 1426 wordt het goed Ingheenbosch vermeld, waarbij Kathelyn en Ansem Utenbosch.²⁹³ In het Spechtboek is sprake van “*Hadde 1 goet tot Steensele geheiten tgoet in den Bossche ende dat vercochten die Rentmeester vanden besuec also Jan Stoets gescrijft, wijst men sal weten hoet daer mede is ende wie dadt heeft*”.²⁹⁴

Sterksel. Hout wordt het eerst genoemd in een akte gedateerd 1172.²⁹⁵ De akte wordt als vals beschouwd en feitelijke gedateerd op 1220.²⁹⁶ De vermelding van het hout zal op de situatie in 1220 berusten. Op het grondgebied van het huidige Sterksel en waarschijnlijk over de grens daarvan heen lag het Latbroek. Dit Latbroek, dat bestond uit houtopstand, weiden en broekland, wordt het eerst vermeld in een akte uit 1246, waarin de gewezen keizerin Maria, hertogin van Brabant uitspraak deed tussen haar lieden van Helmond en de abdij van Averbode.²⁹⁷ Op 5 januari 1266 viel een uitspraak door arbiters in een nieuw geschil - onder andere inzake het hout op het Latbroek - tussen de abdij en Helmond met Someren.²⁹⁸ Het conflict was daarmee nog niet bezworen, want op 4 mei 1266 bepaalde hertogin Aleidis, dat de abdij van Averbode in het bezit en het gebruik van het bos het Lattebruech moet worden gelaten, zolang die van Someren hun rechten daarop niet bewezen zouden hebben.²⁹⁹ Op 8 juni 1266 werd de abdij definitief in het gelijk gesteld.³⁰⁰ Daarmee waren de problemen van Averbode nog niet ten einde. In januari

---

²⁷² Heesters 1981 blz. 71-71, 76.

²⁷³ SADB RA Den Bosch 1175, f. 9v. 26-1-1368; GZG 2928 10-2-1452; GZG 1967 11-2-1452; GZG 1571 14-12-1486 Roederbroeck in den Bosch; GZG 1597 11-1-1488.

²⁷⁴ Beijers 1996, blz. 49.

²⁷⁵ SADB RA Den Bosch 1202 f. 219v. 19-2-1432.

²⁷⁶ Beijers 1996, blz. 50.

²⁷⁷ SADB RA Den Bosch 1199, f. 79v. 16-7-1429 “*guet in ghenen bosch in ghenen Bosch*”; BHIC SA 319.

²⁷⁸ SADB RA Den Bosch 1212, f. 174v. 25-5-1442.

²⁷⁹ Beijers 1996, blz. 50.

²⁸⁰ SADB GZG I 3158 5-3-1450; Beijers 1996, blz. 50.

²⁸¹ Beijers 1996 blz. 49.

²⁸² Coenen 2001, blz. 76, 77, 140; SADB RA Den Bosch 1176, f. 310v. 19-6-1383: hoeve Ten Bossche.

²⁸³ Enklaar 1941, blz. 226-228, nr. 118 14-2-1454.

²⁸⁴ Coenen 1999, blz. 49.

²⁸⁵ SADB RA Den Bosch 1178, f. 93 donderdag voor invocavit 1389; RA Den Bosch 1194, f. 90 27-3-1424, met dank aan Jan Melssen voor de verwijzing; Beijers 1996, blz. 50 vermeldt Blixembosche 1387 uit fichier Smulders.

²⁸⁶ SADB GZG 3196 1617.

²⁸⁷ Beijers 1996, blz. 50.

²⁸⁸ Beijers 1996, blz. 118.

²⁸⁹ Beijers 1996, blz. 50.

²⁹⁰ BHIC SA 274 stootboek 1340-1350, f. 53.

²⁹¹ ARAB RK 45038, f. 42, 44, 45, 52, met dank aan Jan Melssen voor de verwijzing.

²⁹² Sanders 1994, nr. 312 1-3-1358, reg. blz. 103.

²⁹³ SADB RA Den Bosch 1196, f. 80 14-11-1426 Goyart z.w. Willem Bax x Kathelyn dr Ansem Utenbosch; Ansem Ansems Utenbosch 'tguet in gheen bosch. Goyart mag een laag turf steken

²⁹⁴ ARAB LB 4 Spechtboek f. 208v.; Asseldonk 2002, bijlage 24.

²⁹⁵ Camps 1979, blz. 105-107, nr. 68 1172.

²⁹⁶ Camps 1979, blz. 106 ; Steurs 1993, blz. 193-194.

²⁹⁷ Camps 1979, blz. 303-304, nr. 224.

²⁹⁸ Camps 1979, blz. 383-384, nr. 298 12-11-1265, blz. 384-385, nr. 299.

²⁹⁹ Camps 1979, blz. 386-387, nr. 301.

³⁰⁰ Camps 1979, blz. 387-388, nr. 303 .

1269 blijken er verschillen van mening te bestaan met de abdij van Roermond over het goed Kemerken gelegen in het zuidelijke deel van Sterksel bij Heugten.³⁰¹ In de uitspraak van scheidslieden in augustus 1269 bleef het hout voorbehouden aan de hof van Sterksel.³⁰² Maar ook daarmee keerde de rust niet terug. Op 29 december 1291 gelastte hertog Jan zijn schout van Den Bosch op te treden tegen schenders van de goederen (waaronder de wouden) van Averbode te Sterksel.³⁰³ Het jaar daarop kwam er een deling tot stand tussen Averbode en Roermond over het Kemerken en ook dan worden de bossen genoemd.³⁰⁴

Tilburg. In Tilburg stond in 1429 nog een eikenbos aan de Poelstraat.³⁰⁵ In 1430 is er sprake van het bos van Henric Wyten, dat niet identiek was aan het vorige.³⁰⁶ In 1426 worden genoemd een bosselken groot een “*spynsaet*” op Vendyc en de helft van een stuk land in dat Busselken op Korvel.³⁰⁷ Onder Hasselt was in 1419 een plek genaamd Aan het Bos.³⁰⁸ Wellicht identiek met het in 1421 genoemd In den Bosch.³⁰⁹ Een ander bostoponiem was het Zeig-Zeg- of Zeykbosch dat op de grens van Loon op Zand lag.³¹⁰ Nog een andere vaker genoemde loco was Loesbosch dat ook aan de Loonse kant lag.³¹¹ In 1390 was er een plek geheten aan Morenbusselken.³¹² In 1393 is sprake van die Hanghbossche.³¹³ In 1430 en 1442 wordt onder Broekhoven de beemd Zaarbos vermeld.³¹⁴ In 1392, 1396 en 1407 was er een Busscheacker.³¹⁵ Voorts bestonden in 1539 die Wervenbosschen richting Dongen.³¹⁶ In 1441/42 wordt De Dorenbosch vermeld.³¹⁷ Tilburg kende aan het begin van de 18^e eeuw een heerlijk bos van 50 lopense (ca. 8 ha.), het is niet duidelijk of dat een relict was van een ouder bos.³¹⁸

Tongelre. In 1447 wordt zowel Braeckbosch als Boschecker genoemd,³¹⁹ voorts in 1448 : de nova merica.³²⁰

Udenhout. Op 5 maart 1233 bevestigde paus Gregorius IX de abdij van Tongerlo in haar gebruiksrecht op het nemus de Odenhout.³²¹ Hieraan vooraf gaat waarschijnlijk de akte gedateerd uit de periode 9 april 1232 - 2 april 1233 waarin de Henrik I, hertog van Brabant dezelfde abdij de gebruiksrechten op de silva de Odenhout schonk.³²² Op 4 mei 1269 wordt de silva de Eudenhout genoemd bij de uitgifte van de heerlijkheid Loon op Zand. In Eudenhout lagen toen zowel bouwland als bossen en beemden.³²³ Het bezit van Tongerlo in Udenhout bleef niet beperkt tot gebruiksrechten. In november 1290 schonk Jan I, hertog van Brabant de abdij 8 hoeven aldaar tegen een jaarlijkse cijns van 12 schellingen per hoeve. Met hoeve zal in dit verband niet het boerenbedrijf maar een landmaat bedoeld zijn. Hoeve als maat is niet overal gelijk. Gezien de jaarcijns van 12 schellingen de hoeve, is het mogelijk dat het hier gaat om hoeven van 12 bunder. De totale uitgifte zou dan 96 bunder of ca. 128 ha. beslaan.³²⁴ De abdij van Ter Kameren verwierf op 14 december 1299 ook land in het bos van Udenhout en wel drie hoeven, ook voor 12 schellingen de hoeve jaarcijns.³²⁵ In het totaal zal het hier dus om 36 bunder of ca. 49 ha. gaan. En de abdij van St. Geertruden te Leuven pachtte in het laatste kwart van de 14de eeuw “*nuwe lant gelegen in Udenhoudt dairt bossche*

³⁰¹ Camps 1979, blz. 400-401, nr. 316.

³⁰² Camps 1979, blz. 404-505, nr. 318, blz. 405-406, nr. 319.

³⁰³ Camps 1979, blz. 571, nr. 468.

³⁰⁴ Camps 1979, blz. 587-589, nr. 485 28-8-1292.

³⁰⁵ RAT RA Oisterwijk 146, nr. 37 6-3-1429.

³⁰⁶ RAT RA Oisterwijk 147, nr. 66 5-3-1430.

³⁰⁷ SADB RA Den Bosch 1197, f. 129 6-9-1426, f. 150 7-3-1426.

³⁰⁸ RAT RA Oisterwijk 143, nr. 184 3-4-1419, nr. 190 18-4-1419.

³⁰⁹ RAT RA Oisterwijk 143, nr. 836 5-12-1421.

³¹⁰ RAT RA Oisterwijk 143, nr. 579 13-11-420, nr. 584 23-11-1420; Ra Oisterwijk 147, nr. 39 3-2-1430; SADB RA 1203 f. 21 20-11-1432 op die Zegbosch in Venloen.

³¹¹ RAT RA Oisterwijk 143, nr. 787 1-7-1421; RA Oisterwijk 146, nr. 139 24-6-1429, nr. 267 15-10-1430; RA Oisterwijk 147, nr. 92 29-3-1430, nr. 109 19-4-1430, nr. 181 8-6-1430, nr. 243 19-4-1430, RA Oisterwijk 148, nr. 157 24-8-1433, nr. 172 7-9-1433; SADB RA Den Bosch 1197, f. 45 10-11-1425; RA Den Bosch 1199, f. 309 15-3-1429 land die middelste bucht in 't goed ten Loesbosch.

³¹² SADB RA Den Bosch 1178, f. 360 1-3-1390.

³¹³ SADB RA Den Bosch 1179, f. 572 30-6-1393.

³¹⁴ RAT RA Oisterwijk 147, nr. 98 31-3-1430; SADB RA Den Bosch 1212, f. 27v. 24-1-1442.

³¹⁵ SADB RA Den Bosch 1180, f. 624 16-11-1396; RA Den Bosch 1179, f. 15 in crastino Nicholo 1390; RA Den Bosch 1185, f. 131 12-5-1407.

³¹⁶ Trommelen 1994, blz. 477, zie ook blz. 147.

³¹⁷ SADB RA Den Bosch 1212, f. 140v. 2-3-1442 Michiel z.w. Gerit vanden Pasch had vroeger in erfpacht gekregen van heer Goyart van Hulsel, priester 2 stukken land “*den Dorenbosch*” ter plaatse ten Overven.

³¹⁸ Becx 1974, blz. 8.

³¹⁹ Beijers 1996, blz. 50.

³²⁰ Beijers 1996, blz. 118.

³²¹ Camps 1979, blz. 239-240 nr. 164.

³²² Camps 1979, blz. 242-243 nr. 167.

³²³ Camps 1979, blz. 402-404 nr. 317.

³²⁴ Camps 1979, blz. 703-704 nr. 584. Camps neemt onder nr. 456 blz. 559 nog een oorkonde op, waarin de hertog 8 hoeven uitgeeft. Deze akte is gedateerd november 1299, dus (exact 9 jaar verschil). De teksten van beide aktes zijn (op een enkel verschil in spelling of interpretatie na) volkomen identiek. Zodat vermoed mag worden dat het hier om twee weergaven van dezelfde oorkonde gaat, die overigens niet in origineel bekend is. Ook Erens heeft beide edities van deze oorkonde opgenomen.

³²⁵ Camps 1979, blz. 705-706, nr. 585.

van Udenhout op plach te staan”.³²⁶ Niet alleen geestelijke instellingen, maar ook particulieren kopen land van de hertog. Zoals Gillis Uten Leyminghe, poorter van Leuven en zijn broer Johannes Blancart die op dezelfde dag samen 4 hoeven “*in nostro nemore de Udenhout*” overgedragen krijgen.³²⁷ Deze oorkonde is overgeleverd omdat de goederen later naar Tongerlo zijn gegaan. Deze stedelingen zullen ook als projectontwikkelaar zijn opgetreden. Het land werd ontgonnen door derden, zoals blijkt uit aktes d.d. 16 en 18 november 1306.³²⁸ Ook een zekere Wouter Pigge had op 30 of 31 maart 1300 nieuw land onder Udenhout. Hiervan is geen originele akte of afschrift beschikbaar, maar de rechtshandeling is bekend uit Bossche schepenakten uit 1507, 1559 en 1591.³²⁹ De hertog gaf dus zowel uit aan geestelijke instellingen als aan particulieren.³³⁰ De omvang van deze laatste uitgifte is niet te bepalen, vanwege de slechte bewaring van de bewijsstukken. Bomen worden nog genoemd in 1317.³³¹ Dat Tongerlo als projectontwikkelaar optrad, heb ik hier boven al vermeld. Het is te zien in drie oorkonden van 4 mei 1306. De abdij verkoopt aan twee inwoners van Berkel 12 (1 hoeve) resp. 24 bunder (2 hoeven) land te Udenhout met de verplichting om dit te ontginnen, bruikbaar, ploegbaar en geschikt om te bebouwen, vulgair genaamd voorweec, te maken of te laten maken en er gebouwen van tenminste 20 lb neer te zetten.³³² Ander land werd omzet in pachthoeves. In de 16e eeuw had Tongerlo nog 2 laten in Udenhout.³³³ Op dezelfde 4 mei 1306 verkocht het klooster de helft van haar hout te Udenhout voor 172 lb 10 s.³³⁴ Nog was al het bos niet verdwenen; bij de uitgifte van de gemeent van Haaren in 1309 wordt “*silve nostre de Udenhout*” als belending genoemd.³³⁵ In 1340 wordt als leengoed “*4 hoeven lands onder land bosch ende beemde in Udenhout bi Oesterwyc*” vermeld.³³⁶ Het nemus de Udenhout wordt nog aangetroffen in een akte van 1444, maar dat zal een citaat uit een eerdere akte betreffen of een verwijzing naar het Woudeind, een in die tijd nog gangbare naam onder Udenhout zijn.³³⁷ In 1422 is er sprake van een busselken met eiken behorende bij het goed Groetelaer³³⁸ Ook met de toponiemen doet Udenhout mee: het Latbosch in 1436.³³⁹

Valkenswaard. Onder Valkenswaard wordt in 1576 De grote bossche vermeld.³⁴⁰ Een andere bosnaam hier is Dyckenbosch of Dickebosch, vermeld in 1446³⁴¹ en 1497³⁴² en wellicht ook eerder.³⁴³ Kaetse Bosschen, volgens Mélotte in de 15e eeuw een bosgebied waarin de abdij van Postel enkele akkers had,³⁴⁴ wordt echter niet gedocumenteerd in Melotte 1979.

Veghel. Hier is in 1433-34 sprake van “*melior busco de Middelgael*”, het grote bos van Middelgael. Het is omgracht door “*den naesten graeve ... het vierkant omgaende*”. Het hout dat er stond moest door de 3 kopers binnen 3 jaar gekapt en afgevoerd zijn.³⁴⁵ In 1438 werd nog een geweld in nemore de Eerde overgedragen.³⁴⁶ Veghel kende ook verschilde bostoponiemen. In 1515 wordt het erf Geerlicsbossche genoemd.³⁴⁷ In 1457 wordt een weiland In den Bosch onder Veghel vermeld.³⁴⁸ Verder kende men in Veghel in 1450 die Boschgrave en in 1406 het goed Boschcam.³⁴⁹

³²⁶ ARAB LB 4, f. 106 (gelijk of later dan 1374).

³²⁷ Camps 1979, blz. 706-707, nr. 586.

³²⁸ Camps 1979, blz. 877-880, nrs. 730, 731 en 732.

³²⁹ Camps 1979, blz. 712 nr. 591.

³³⁰ De leenhof van Boxtel beheerde in de 15e eeuw 36 bunder in Udenhout. De omvang duidt op een dergelijke uitgifte aan particulieren, BHIC HS 101 f. 24.

³³¹ Erens 1948 dl. 2, blz. 376-377, nr. 528 23-3-1317.

³³² Camps 1979, blz. 848-851 nrs. 710 en 711.

³³³ AAT II 292 f. 7, f. 39, f. 40, f. 41, f. 80; 293 f. 122v., f. 123v.

³³⁴ Camps 1979, blz. 851-853, nr. 712.

³³⁵ Camps 1979, blz. 932-934, nr. 778 24 mei 1309.

³³⁶ BHIC SA 274 Stootboek 1340-1350, f. 13.

³³⁷ SADB RA Den Bosch 1214, f. 209v. 22-9-1444 tot 't woud van Udenhout (nemus de Udenhout).

³³⁸ SADB RA Den Bosch 1193, f. 76v. 19-3-1422 al 't eikenhout geheten dat Busschelken op een “*dryesselken*” behorende bij 't goed Groetelaer in Udenhout en 8 eiken aldaar achter een hof op Roelkensdyck.

³³⁹ SADB RA Den Bosch 1206, f. 74 13-4-1436 beemd Latbosch Udenhout.

³⁴⁰ Mélotte 1979, blz. 82 met verwijzing naar R 40.

³⁴¹ Mélotte 1979, blz. 46.

³⁴² Mélotte 1979, blz. 97, met verwijzing naar R 43-5v. en R 43-10.

³⁴³ Mélotte 1977, blz. 74, nagaan of er in de Postelse aktes sprake is van bos.

³⁴⁴ Mélotte 1977, blz. 69.

³⁴⁵ SADB RA Den Bosch 1204, f. 246 3-12-1433/14-1-1434, de verkoper was Leunis Jans van Erpe, de kopers waren Gerit molner van Kilsdonk, Willem van der Wyngart en Willem Jan Aelberts.

³⁴⁶ Leenders 1994 onder verwijzing naar SADB RA Den Bosch 1209, f. 19v. 12-12-1438.

³⁴⁷ SADB RA Den Bosch 1189, f. 142 6-6-1415.

³⁴⁸ SADB RA Den Bosch 1227, f. 130 2-6-1457.

³⁴⁹ Beijers 1996, blz. 50.

Vessem en Wintelre. Dat er hout stond bij Wintelre en Vessem blijkt in elk geval uit de uitgifte-akte van de gemeent van Vessem en Wintelre in 1293.³⁵⁰ De goede luiden van deze dorpen mochten er bomen vellen. Verder worden in 1440 de toponiemen Nedrenbosch en Molenbosch vermeld.³⁵¹

Vlierden. In 1381 wordt het goed Ten Bossche vermeld, in 1443 is er sprake van een stuk land genaamd Bredenbosch en in 1406 wordt die Breembosch genoemd.³⁵² In 1423 wordt het bosje (silvula) onder Vlierden vermeld.³⁵³

Vught. In een Bossche schepenakte uit 1447 wordt nog een bosje onder Vught vermeld.³⁵⁴ Omstreden oorkonden noemen de silva in Uochtenholt onder Vught in de 11e eeuw. Omdat valse oorkonden slechts tot doel hadden contemporaine rechten aan te tonen, moet zeker niet uitgesloten worden geacht, dat ze wel een betrouwbare weergave vormen van de realiteit van de 13 eeuw toen ze vervaardigd zijn.³⁵⁵ Op 20 mei 1301 gaf de rentmeester van de hertog in Den Bosch 10 bunder nieuwland in Vught uit.³⁵⁶ In 1389 wordt in Vught St Peter die Hagebossche in Vuchteracker vermeld.³⁵⁷ Aan het einde van de 16^e eeuw had de stad Den Bosch voor 300 gulden eikenhout uit bossen te Vught en Herlaar gekocht.³⁵⁸ Het Ravenbosch wordt in 1628 vermeld.³⁵⁹ Het Wolfsbosch wordt genoemd omstreeks 1810.³⁶⁰ Het is onduidelijk of dit relict van oud bos zijn.

Waalre. In 1268 worden onder de inkomsten van de kerk van Waalre die uit bossen genoemd.³⁶¹

Woensel. Ten oosten van Guntarslaer in het noorden van Woensel lag het bos van Achte. Het vormde op 17 september 1307 de noordelijke belending van de gemeent van Woensel.³⁶² Het bos van Acht hielden Willem van Cranendonk en zijn vrouw Elisabeth dus voor zichzelf. Het was cijnsgoed van de hertog van Brabant, dat jaarlijks 3 ponden moest opbrengen. Johannes genaamd Scolaster bezat in 1323 een hoeve in het bos (silva) Acht.³⁶³ Het bos wordt als zodanig in de rekening 1340 nog als nemus vermeld, in de 15e eeuwse rekeningen staat er slechts Acht, zonder aanduiding van de hoedanigheid.³⁶⁴ In Woensel was verder een Abos (1381),³⁶⁵ Brugbos(vanaf 1432)³⁶⁶ en een Tegenbosch(vanaf 1419).³⁶⁷

Zeelst. In 1492 wordt hier genoemd: laat en hoevenaar op Die Hasenbosch in de parochie Zeelst, toebehorende heer Willem van Erp.³⁶⁸

³⁵⁰ Camps 1979, blz. 593-594, nr. 490 20-1-1293

³⁵¹ BHIC SA 281 denombrementen 1440, f. 194v, f. 197.

³⁵² Beijers 1996, blz. 49, blz. 50.

³⁵³ SADB RA Den Bosch 1203, f. 462v. 1-7-1423 bosje (silvula) Vogelzanck onder Vlierden.

³⁵⁴ SADB RA Den Bosch 1217, f. 307v. 3-4-1447 bosje dat Busselen + 117 eikenbomen

³⁵⁵ Camps 1979, blz. 42-44, nr. 27 18-11-1006?, blz. 46-48, nr. 29 26-6-1050. Broer 2000, blz. 249-259. Voor de waarde van vervalsingen zie Winter 1962 passim, en Alberts 1977, blz. 174, zie ook Klaversma 1969, blz. 11.

³⁵⁶ Camps 1979, blz. 739, nr. 614.

³⁵⁷ SADB RA Den Bosch 1178, f. 249 juli 1389: Vught St. Peter die Hagebossche in Vuchteracker.

³⁵⁸ Hoekx 2004, blz. 605, nr. 5000.

³⁵⁹ BHIC RA Vught 48, sf 17-8-1628 4/13 part int Ravensbosche.

³⁶⁰ Ter plekke van de wijk Schoonveld, BHIC CM 134.

³⁶¹ Camps 1979, blz. 397-398, nr. 313 15-6-1268.

³⁶² Camps 1979, blz. 898-900, nr. 752.

³⁶³ RHCE RA Oirschot 131, f. 9v. vidimus dd. 6-2-1531 van akte 3-9-1323 "*de mansu vel hereditate sito seu sita super silvam vulgariter Acht nuncupatam*".

³⁶⁴ ARAB RK 45038 f. 91v. ev.

³⁶⁵ SADB RA Den Bosch 1176, f. 228 18-11-1381, met dank aan Jan Melssen voor de verwijzing.

³⁶⁶ SADB RA Den Bosch 1202, f. 228 1-5-1432; RA Den Bosch 1206, f. 114 8-8-1436 en 192 21-6-1436; RA Den Bosch 1260, f. 308v. 7-7-1491; RHCE RA Eindhoven 1548 I, f. 239 (1552); NA NDR 1936 f. 43 (1519), f. 87v. (1562), met dank aan Jan Melssen voor deze verwijzingen.

³⁶⁷ SADB RA Den Bosch 1191, f. 235 22-12-1419; RA Den Bosch 1201, fol 97v. woensdag na Pinksteren 1431 en RA Den Bosch 1229, f. 295v. 27-8-1459 met dank aan Jan Melssen voor deze verwijzingen.

³⁶⁸ Sanders 1994, nr. 299 16-1-1492, regist 542, blz. 226. Mogelijk identiek aan Hazenbos in Blaerthem.